

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2019. május – XVIII. évfolyam 5. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Szitakötő
és Tiszavirág **2**
Lukáts János meserománca

Beszélgetés
ifj. Bibó Istvánnal **4**
Cserna Csaba interjúja

Krúdy-kalandok **10**
Százdi Antal tanulmánya

Török versek **15**
*Tusnády László
Yunus Emréről*

A templom-
motívum **20**
Csontos Márta dolgozata

Egy balatonfüredi
órávázlat **22**
*Németh István Péter
irodalmi jegyzete*

Ahogy a régi
nagy mesterek **26**
*Szente B. Levente beszélget
P. Buzogány Árpáddal*

Ország László fotója

LUKÁTS JÁNOS

Szitakötő és Tiszavirág

meserománc

Felröppent a magasba, odaköszönt a hajnalnak, aztán megnézte magát a lassan hömpölygő Tisza tükrében. Szépnek találta hosszú, ívelt szárnyait, és kerek, zöld szemeit. – Szitakötő vagyok! – zümmögte némi büszkeséggel. Aztán összecsuksa ívelt két pár szárnyát, leült a legmagasabb nádbugára, és egy kicsit szomorkodott.

– Hajnal, hajnal, mondd meg nekem, miért vagyok én olyan magányos? – De a hajnal nem felelt a szitakötőnek, éppen kiséperte a világból az éjszaka fekete maradékát, és aludni küldte az álmosan hunyorgó csillagokat.

A szitakötő a berek felé vette útját. A kelő nap fényében észrevette a pókot, amint egy bojtorjánvirág alól lesett ki alig rezzenő, vékony hálójára. – Ilyen hálót én is tudnék kötni – gondolta a szitakötő, és jó reggelt kívánt a póknak.

– Eredj innen, kotnyeles szitakötőzködő! Eljjeszted a reggeli legyeimet! – és nyolc lábából négyet fenyegetően emelt a szitakötő felé. A szitakötő sóhajtva röppent tovább.

A Tisza-parton hajómalmok sorakoztak, a víz futott a hajók alatt, a hajókban a malomkövek egykedvűen öröltek, a víz fölött apró lisztfelhők szállkostak.

– Ezt bizony meg kellene szitalni – gondolta a szitakötő, és izgatottan becsukta meg szétnyitotta szépen ívelő szárnyait. A hajó orrán egy molnárlegény ásítózott, a szitakötő a legény vállára szállt.

Aknay Tibor

Mesevers

Tudom, már nagy vagy,
és mese nélkül is elalszol,
mégis, ódzkods
a láthatatlan faltól,
mert beszipant, ha közelíted,
hát ezért a mese, mely szerinted
segít, hogy baj nélkül átjuss
abba a másik világba,
ahol a lovaknak hat a lába
és szárnyuk is van s lehetük tüzes,
ahol az erszény sohasem üres,
ahol a legkisebb a legmesszebbre jut,
ahol minden bajból adódik kiút,
és mindenkinek letörlődik könnye,
s bánatod is megszűnik örökre,
mégis, hozzá kezdek, ne nevesd ki Te se,
mert igazából nekem kell a mese.

– Adsz-e nekem munkát, te legény? Olyan szitát kötök a te lisztednek, amelyet még az öreg Tisza se látott! – és kerek, zöld két szemével büszkén nézett a legényre.

– Ej, te, szitakötő, ma már nem olyan szitát használ a molnár, mint a te gyerekkorodban! Bújj vissza a nádasba, ott a te helyed! – azzal a molnárlegény megrántotta a vállát, és visszabújt a hajómalomba. A szitakötő bánatosan libeggett vissza a nádbugára.

A Tisza fölött a reggeli fényben különös tüneményt vett észre. Libegett, lebegett, mint egy picinyke madár, de nem volt madár. Teste karcsú volt, színes, mint a szivárvány, kecses, akár a napsugár. A szárnya vékony volt, rózsaszínben játszott, a különös lény könnyű tánclépéseket lejtett a Tisza fölött.

– Ki vagy te? – kérdezte a szitakötő, és egy pillanat alatt elröppent minden bánata.

– Tiszavirág vagyok – felelte a szépséges libegő lény, mint aki már várta a kérdést. Ott ringatózott a Tisza fölött, és a szitakötő úgy sejtette, halk zümmögéssel kíséri tánclépéseit.

– Én pedig szitakötő – mondta a szitakötő, és ha ember lett volna, bizonyosan megköszörüli a torkát zavarában.

– Szitakötő és tiszavirág – nevetett fel a lebegő bogárlányka, és vidám körtáncba kezdett a hullámok fölött.

– Tiszakötő és szitavirág – zümmögte a szitakötő, mire a légi táncosnő olyan kacagásba fogott, hogy majd belebukfenczett a Tiszába. – Hát, hiszen Tisza meg szita... olyan egyforma a nevünk.

– Az enyém szebb – duruzsolta a kis libegő –, mert én még virág is vagyok. – Aztán ő is a nádbugára telepedett, a buga hajladozni kezdett kettejük súlya alatt.

– Te pedig kötő vagy, ahogy csak az erősöket hívják. Te, szitakötő, meg tudsz állni egyhelyben a levegőben, én meg táncolni tudok. És elrepülni... – rózsaszínű orrocskájával megszimatozta a szitakötő szárnyát. Aztán hatalmasat prüszentett...

– A liszt – jutott eszébe a szitakötőnek, és megrázta páros két szárnyát, hogy csak úgy szállt a por belőle.

Aztán együtt röpdöstek a Tisza fölött. A szitakötő a nádbugák magasában, hogy ellásson a rétek és a bozótos felé, a tiszavirág a víz tükre fölött, hogy röpülés közben is gyönyörködhessen szárnya mintáiban, és az árnyékban, amit karcsú teste a vízre vet. – Pihenjünk meg – javasolta a tiszavirág, és egy fűzgallyra telepedett. A szitakötő a lábaihoz araszolt. – Tudod, én röpködök és táncolok, hamar elfáradok – és nevetett a tiszavirág. – Délután ruhát is kell váltanom – és már készült, hogy továbblibegjen.

– Gyere el holnap is – zümmögte zavartan a szitakötő –, hogy meglássam az új ruhádat!

– Meg se fogsz ismerni – nevetett a tiszavirág, és már el is repült, ott libegett a fűz árnyékában, a nap sugarában, alakja beleolvadt a tavaszba. A szitakötő újra sóhajtott egyet, de

most még sóhajtani is olyan jó volt. – Tiszavirág, szitavirág – dünnyögte, és visszafordult a nádas felé. Összegyűjtötte a szállongó lisztport, este pedig elrepült a Tisza-parti kis falu felé, ahol gyerekek is laknak. Éjszaka a finom port arcukra hintette, mert a Tisza-parti szitakötők úgy beszélnek, a gyerekek ilyenkor szépet álmodnak.

Másnap már hajnalban ott ült a nádbugán, aztán felkereste a tegnapi fűzgallyat, végül utazásra szánta el magát: keresztülrepülte a Tiszát, amit csak akkor tett meg, ha vihar sodorta a túlsó partra. Most is ilyen viharfélét érzett magában. Aztán visszarepült, egészen elvakította a napfény.

A tiszavirág csak alkonyat felé jelent meg. De akkor nem egyedül, rengeteg hasonló lebegő és libegő, kisebb és nagyobb bogárkaféle lepte el a Tiszát, a szitakötő mindegyiket látta, de leginkább az ő kedves tiszavirágját akarta látni. De hiába forgatta két zöld, kerek szemét, csak rengeteg libegést és lebegést látott. Egyszerre a nádbugára libbent egy könnyű szárnyú bogárlány, lila ruhában, rajta aranypor csillámlott meg halványpiros karikák.

...amikor még nagyon fiatal szitakötő volt, akkor is kiült a folyó partjára nézni azt a nagy tarka tolongást...

– Hát, már meg sem ismeresz? – nevetett a szitakötőre.

– Óh, megismertelek ezer között is – nyögte ki a szitakötő zavartan, de öröm szorította el a torkát. És együtt repültek fel és le a Tisza habjai fölött, el-elveszítették egymást egy pillanatra, ilyenkor mindig a tiszavirág volt, aki ráismert „az ő szitakötőjére”. Aztán megint a fűzgallyra telepedtek.

– Gyönyörű a ruhád – mondta volna tovább is a szitakötő, meg még mást is mondott volna, de a tiszavirág fáradtan csukta össze szárnyait, lila-arany ruháján esőcsepp csillogott, orocskájára egy ökönyáldarabka tapadt.

– Most már hazarepülök, fáradt vagyok – sóhajtotta a tiszavirág. – Holnap megint új ruha, holnap... holnap virágzás lesz,

de hiszen tudod. Gondolj rám ma este – és mintha rámosolygott volna a szitakötőre, de ez olyan szomorú mosolygás volt.

– Hol van az otthonod, és mi az, hogy virágzás – akarta kérdezni, de a tiszavirág már elvegyült a tarka nép között. A szitakötő összecukta szárnyait, és ott maradt még tőprengeni a fűzgallyon, pedig már a csillagok is feltolakodtak az égboltra. Halványan emlékezett a végtelen időre, amikor még nagyon fiatal szitakötő volt, akkor is kiült a folyó partjára nézni azt a nagy tarka tolongást, amire azt mondták az emberek, meg az öregebb szitakötők is, hogy az a virágzás. A Tisza virágzása. Aztán elmúlt az is...

Másnap, alkonyattájban rengeteg ember tolongott a Tisza-parton, fölmasztak a fűzfára, belesörtettek a nádasba, és úgy kiáltották egymásnak: – Jön a virágzás! Odanézz, mennyien vannak...

De a szitakötő csak az ő tiszavirágját kereste. Ma még szebb volt, ruhája szebb minden ruhánál, minden szíromnál. Kék volt, mint az ég, mint a víz, mint egy tiszta könnycsepp. Táncolt egy kicsit, talán zümmögött is egy aprót, és bizonyosan rámosolygott a szitakötőre.

– Én most elmegyek – mondta halkan, és szárnyával mutatta is, hogy útja a Tisza fölött messze-messze vezet. A víz lenn örvénylett, tiszavirágok százai repdestek a habok felett, evickéltek a víz színén, és – a szitakötő rémülten látta – merülnek el a Tisza mélyére, az elmúlásba.

Az ő tiszavirágja még ott lebegett, közel a nádbugához.

– Ne sajnálj, most fordulj kettőt, aztán megint visszanézhetsz. Meg fogod találni a te tiszavirágodat, ott leszek a többiek között, szitakötő. És, tudod, jövőre is lesz tiszavirág, és lesz tiszavirágzás.

Elreppent fáradt szárnyakon, kék virágruhája beleolvadt a többi száz tiszavirág közé. Mire a szitakötő kettőt fordult a nádbuga körül, nem táncolt és nem libegett senki a Tisza fölött, a víz azonban zaklatott volt és zavaros.

Az emberek hazaindultak, a folyópart elcsendesedett. A szitakötő nem mozdult helyéről, ezen az éjszakán nem hunyta álomra két kerek, zöld szemét. A gyerekek ezen az éjszakán álom nélkül maradtak.

Kérésrzejás – Bugány János fotója

Beszélgetés ifj. Bibó Istvánnal

Ifjabb Bibó István, a jeles művészettörténész és nyugalmazott gimnáziumi igazgató 2008-ban – meghívásomra – nagy sikerű előadást tartott Frankfurtban több mint száz érdeklődő előtt. Bevezetőjét a következő szavakkal zárta: *„Nagy várakozással és örömmel jöttem Frankfurtba. Köszönöm, hogy meghívtak. Az ünnepi előadás tiszteletdíját nem a magam számára fogadnám el, hanem azt kérem, hogy a mai magyarországi demográfiai helyzet és az iskolafinanszírozási feltételek miatt anyagi gondokkal küzdő iskolám, a Sylvester János Protestáns Gimnázium számára gyűjtsön adományt a hallgatóság.”*

2010-ben a Debreczeni Tibor vezette KUCKÓ vendége volt Bibó István, a jókedvű adakozó. A házigazda naplójában így emlékezett meg a vendég előadásáról: *„Hallgattam Bibó Istvánt a Kuckóban, hallgattam, ahogy beszél ötvenhatról, a forradalomról meg az utána következő hónapokról, miként is élte meg ő, a kamasz – a kiemelkedő történelmi szereplőnek, az idősebb Bibó Istvánnak a fia – a drámai fordulatokban gazdag hónapokat, hallgattam, ahogy beszél, folyamatosan ellenőrizve magát, mégpedig rá jellemzően, kiegyensúlyozott ritmusban. Kiemelném azt, hogy ez a két megtapasztalt tulajdonsága hitelesítette őt magát előttünk. Megtapasztalhattuk,*

*Bibó István államminisztert
politikai tevékenységéért 1957.
május 23-án letartóztatták...*

hogy kiközösíthetetlen és a maga igazságához következetesen ragaszkodó személyiség, aki elvi engedményeket képtelen tenni. Igazi értelmiségi. Ezeketől a tulajdonságaitól vált megkérdőjelezhetlenné minden, amit mondott ötvenhatos élményeiről, édesapjáról, a maga pedagógiai nézeteiről, történelmi személyiségekhez fűződő kapcsolatairól, reformátusságáról, iskolaigazgatói korszakairól. És közben végig azt éreztem, hogy ez a hetven körüli férfiú az édesapját formázza, erkölcsiében mindenképpen, de a tudósi megbízhatóságban is. S láttam az apát, lelki szemeim előtt láttam, akit, miután október 28-án meggyőzik a barátai, Illyés Gyula meg Tamási Áron, hogy a Parasztpárt képviseletében el kell vállalnia a miniszterséget a Nagy Imre kormányban, programmal indul a parlamentbe. És mikor? November 4-én, amikor a szovjetek már nyomulnak Pest felé. Azon a napon lett volna az első minisztertanács ülés, de már egy miniszter sincs bent, Nagy Imre a jugoszláv követségen, Kádár, mint több kiderült, Szolnokon, ő viszont nemcsak, hogy bemegy, de ott is marad. Egyedül a kinevezett miniszterek közül. És ott marad november 6-ig. Előterjesztést juttat el az amerikai és angol nagykövetségre, MAGYAROKHOZ címmel felhívást intéz a nemzethez, aztán majd várja a letartóztatását. S talán maga sem tudja, hogy vállalásával megmenti a magyar értelmiség becsületét. Bibó István máig minta. Hát ezt az apát formázza a fiú, aki megtisztelt bennünket, és beszélgetett velünk. És hálás szívvel gondolok Cserna Csabára, ő hozta nekünk Bibó Istvánt.”

Bemutatkozása és ünnepi megemlékezése után arról kérdeztem, miként emlékszik államminiszter édesapjára, az ötvenhatos forradalom karizmatikus személyiségére, a kiváló gondolkodóra, a huszadik század egyik legnagyobb politikai jellemére. A továbbiakban szeretném közkinccsé tenni azokat a kérdéseket és az azokra adott válaszokat, melyek a KUCKÓ-ban az idő rövidsége miatt nem hangozhattak el. A válaszokat 2011-ben, Bibó István születésének 100. évfordulóján kaptam meg írásban.

Talán nem érdektelen a tisztelt olvasó számára, hogy most, nyolc év után az alábbiakban ismerheti meg az eredeti kérdéseket, amelyek az emberek egy részét foglalkoztatták, és olvashatja az akkor született válaszokat, és maga ítélheti meg azok időállóságát, időszerűségét. Idén, 40 évvel az államminiszter halála után.

Tisztelt Tanár Úr!

Köszönöm a megtiszteltetést, hogy édesapáddal kapcsolatban – aki tántoríthatatlan demokrata és a magyar politikai gondolkodás egyik legkiemelkedőbb egyénisége volt, aki 1956-os tetteivel megmentette a magyar értelmiség becsületét – kérdéseket tehetek fel neked, aki Bibó István szellemiségének folytatója vagy, olyan kérdéseket, amelyek talán sok embert foglalkoztatnak: Vajon jól sáfarkodtunk-e a bibói örökséggel? Hogy áll a demokráciánk 21 évvel a változás után?

ifj. Bibó István

Engedd meg, hogy a megfontolt tanárembernek és gondolkodónak olyan kérdéseket is feltegyek, amik – mivel 21 éve külföldön élek – a mai itthoni helyzetre vonatkoznak, tehát „rázások” is lehetnek. Egymás jobb megértéséért. A kérdéseket megelőzően vázolnám az okokat, amik a kérdéseket bennem kiváltották. Az esetleges olvasói félreértések elkerülése végett.

Bibó Istvánt (1911–1979) a XX. század egyik legnagyobb magyar politikai gondolkodójaként tartják számon. Az 1956-os forradalom alatt, november elején államminiszterként tagja volt Nagy Imre kormányának.

A *Bibó István 1956* c. könyvből tudom, hogy 1956. november 2-án alakult meg az utolsó törvényes magyar kormány, Nagy Imre volt a miniszterelnöke. Államminisztere volt Kádár János, aki cserbenhagyva a forradalmat november 4-én már Szolnokról jelentkezett be az ellenkormány vezetőjeként.

Édesapád november 4-én hajnalban, miután Tildy Zoltántól arról értesült, hogy Nagy Imre a szovjet követségről nem tért vissza (valójában a jugoszláv követségre ment), zsebében a tervbe vett, a minisztertanácsra szánt előterjesztéssel átsétált a Parlamentből az amerikai követségre, és átíratot intézett az amerikai kormányhoz. Visszament, és miután a szovjet tankok elfoglalták a Kossuth teret, utolsóként maradván a Parlamentben nyilatkozatot fogalmazott, próbálta menteni a magyar függetlenségét, amit még menthetőnek ítélt. A *Magyarok!* kezdetű nyilatkozatot megtelefonálta az amerikai követségre. November 6-án megírta a *Tervezet a magyar kérdés kompromisszumos megoldására* című dokumentumát, amit K.P.S. Menon, India moszkvai-prágai–budapesti nagykövete juttatott el a Szovjetunió elnökének, Bulgaryinnak, de Ázsia nem tárgyalta Európával.

KÉRDÉS: *Nem érzed úgy, hogy abban a helyzetben ez utóbbi államférfiúi helyzetállás már illuzórikus volt, hiszen ő is tudta, hogy az „ideológiai mindentudás megszállottjai”-val – ahogy ő nevezte a kommunistákat, akik csak kétfajta embert ismernek: kommunistát és fasisztát – nem lehet tárgyalni?*

VÁLASZ: Szerintem nem „a kommunistákat” nevezte így, hanem egy – jelentős, uralmon lévő sztálinista-rakosista – részüket; valószínűleg ismert józan, értelmes(ebb, nem annyira buta és nem annyira gonosz), kiábrándult, magába szállt, naivan hívő, katarzison átment, vívódó, betojt, primitív, de nem rosszindulatú, elbizonytalanodott stb. kommunistákat is (akiknek lehetséges létezését a mai ellentábor nem akarja elismerni, mert akkor elbizonytalanodna az ellenségképe, ezért is akarja törvénybe iktatni, hogy aki magát ma szocialistának mondja, az harmad-negyedíziglen is, évtizedekre is a gyilkos kommunisták jogutódjának tekintendő). Az elbizonytalanodott stb. kommunisták ugyan kevésbé voltak tárgyalási álláspontban, de BI azt is tudta, hogy a kommunista pártban törvényszerű az időnkénti kiábrándulás, kijózanodás fellépése, mert a sztálinizmus éppen a szép elvek és ígéretek elárulását jelenti, épp ezért a kommunizmuson belül is lehetséges lelkiismereti válság, és 1956-ban ez a szovjet párton belül is tudható, illetve több mint sejthető volt. Az ő tárgyalási szándéka lényegében erre a válságra appelláló gesztus is volt. Rádásul bízott abban, hogy a világpolitikai helyzet épp a szuezi válság miatt kedvez annak, hogy Amerika – annak fejében, hogy leinti Angliát és Franciaországot a szuezelésről –, tárgyalásztalhoz kényszerítse a Szovjetuniót. (Ez a bizalma, mint utóbb kiderült, naivság volt.)

Ezzel a helyzetállással a helyzeten nem tudott változtatni, de a helyzetről az igazat mégis nagyjából kimondta, és pedig a helyzet kellős közepén, és ennek – talán – mégiscsak volt valami értelme és haszna, különösen, ha meggondoljuk, hogy ma ennél kisebb jelentőségű és egyszerűen belátható helyzetelekről is mennyit hazudoznak kölcsönösen oda-vissza és kölcsönösen összevissza. Szerintem ugyanez érvényes az 1957 február–áprilisában írt emlékiratra is.

Bibó István államminisztert politikai tevékenységéért 1957. május 23-án letartóztatták, 1958. augusztus 2-án életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték. Zinner Tibor *A kádári megtorlás* című csodálatos, közel 500 oldalas tanulmánykötetéből tudjuk, hogy dr. Domokos József, a Legfelső Bíróság elnöke 1957-ben a következőket mondta: „*Eltársak! Tanuljunk egy kis osztályharcot a fasiszmus igazságszolgáltatásától. (...) A bírák kötelessége, hogy a proletáriátus államának ellenségeit kíméletlenül megsemmisítsük.*” A szocializmust építő népi demokráciánk egyik fő méltósága nyersebben fogalmazott: „...*az ellenforradalmárokkal úgy kell elbánni, mint a poloskákka, szét kell taposni őket.*”

Édesapád végül közkegyelemmel szabadult 1963. március 27-én.

KÉRDÉS: *Emlékszel még arra, hogy a család hogy élte meg az ítélezést és a börtönéveket? Mit jelent a BIBÓ ISTVÁN 1956 című könyv azon mondata, hogy „Szabadságát haláláig nem kapta vissza”? Talán háziőrizetben volt?*

VÁLASZ: A börtönévekről vannak viszonylag pontos emlékeim, de ezeket történetekkel, sztorikkal kellene ábrázolni. Házi őrizetben nem volt, a mondat azt jelenti – és ez igaz –, hogy külföldre öregeen és kizárólag tanulmányi céllal sem engedték, „*kiutazása közérdeket sért*” címszó alatt, saját szakterületén nem volt másokkal egyenrangú lehetősége állást kapni, illetve kutatást folytatni és publikálni, azaz a tudósi életforma feltételeitől is meg volt fosztva, nem törvény vagy ítélet alapján, hanem csak úgy, ahogy azt „*a létező szocializmus*” gyakorlata lehetővé tette.

Legfontosabb munkáit 1945–1948 között és 1956–57-ben írta, ide sorolható *A kelet-európai kisállamok nyomorúsága* című tanulmánya, *A magyar demokrácia válsága*, a *Zsidókérdés Magyarországon 1944 után* című műve és az 1957-es *Emlékirat*. Édesapád a népi-urbánus vitáról mindig tárgyilagosan beszélt, tanulmányai is oldották a görcsöket. Tőle idézek: „*Rájöttem arra, ha a végtelenen zsidó érzékenységről írok, ez csak úgy lehet, ha az írásból kiérződik, hogy én azok iránt, akiket elemzek, a legmélyebb együttérzéssel és szeretettel viseltetek. Rájöttem, hogy van valami, ami nem lehetséges, az a zsidók leckéztetése. Volt nekem egy beszélgetésem valakivel, akiről nem tudtam, hogy zsidó származású. Tőlem megkérdezte egyszer, hogy mi a véleményem a zsidókérdésről. Mondom, nézd, mielőtt elvi elmefuttatásokat folytatnák, előrebocsátok egy érzelmi adottságot: Én szeretem a zsidókat. Szeretem a humorukat, szeretem az elmeélüket, szeretem az erkölcsi igényüket, nem beszélve a személyes kapcsolataimról. Az illető erre kifejtette, hogy szerinte ez az álláspont lényegében antiszemizmus, mert megkülönböztetem a zsidókat a nem zsidóktól.*”

KÉRDÉS: *Azt kérdezném tőled, hogy feloldható-e ez a paradoxon?*

VÁLASZ: A mai magyar közélet felső, középső és alsó szintjének (a politikai „elit”-nek, a tudatosan szavazó és a tudatosság nélkül szavazó, és az egyáltalán nem szavazó állampolgároknak), illetve ezek 80–90%-os többségének erkölcsi, értelmi és

érzelmi intelligencia-szintje mellett (más szóval a demokrati-
kus beidegződések ilyen fokú hiánya miatt, ismét más szóval
a szabadsággal való élni nem tudás ilyen foka miatt stb.) nem.

KÉRDÉS: *Kedves Tanár Úr, édesapád műveinek gondozója vagy. Azt szeretném megkérdezni, hogy édesapád hány írását rendezted sajtó alá, ezek mikor jelenhettek meg, és volt-e szakmai összetűzés az írások kapcsán? Maradt még nem közzétett, 1956 után írt kézirat a család tulajdonában?*

VÁLASZ: Ez a kérdés is hosszabb és árnyaltan részletes történetet kívánna. A kiadást befolyásoló „összetűzés” sem 1989 előtt, sem utána nem volt. Az 1986-ban megjelent háromkötetes válogatás esetében a hivatalos oldalról volt egy jellemző és kicsinyes ízetlenség: az európai egyensúlyról és békéről szóló hosszú és befejezetlen kéziratot, amely nagyrészt piszkos szerű fogalmazványban maradt fenn, egyik – az akkori ellenzékhez tartozó – barátunk még a válogatásba való felvétel előtt, saját tisztelete és érdeklődése által indítva sajtó alá rendezte, az én hozzájárulásommal, de a kiadás minden reménye nélkül. Amikor aztán, már a kiadás éveig húzóódó előkészítésének vége felé (és a Kádár-rendszer ezzel párhuzamos puhulása során) ez a szöveg bekerült a válogatásba, a kiadó könyörtelenül megtagadta, hogy a sajtó alá rendező fiatal bölcsész – ellenzékiként ismert – nevét a belső címlap hátoldalán a közreműködők névsorában feltüntessék. 1989 után ügyetlenkedés, figyelmen kívül hagyás részéről és a kiadók, szerkesztők, válogatók részéről is előfordult, de érzésem szerint nem nagyobb számban, mint amennyi ugyanennyi idő alatt más szerzők művei kapcsán is történhetett. Jelentős (tanulmány-értékű) kézirat már nincs kiadatlanul.

...a nem túlzottan művelt átlagember csak azt látta és látja, hogy mindkét oldal az ő szavazataért verseng...

KÉRDÉS: *A 80-as évek (még a Kádár-korszak) közepe körül beindult egy „Bibó-Társaság”. Ha nem csalódom, Szabó Sándor volt a képviselője, aki akkor több hónapos meghívást kapott az Egyesült Államokba. Mi lett ezzel a mozgalommal?*

VÁLASZ: Ebben a formában, illetve ezen adatok alapján számomra nem ismerős a dolog – többet és közelebbit kellene tudnom róla, hogy – esetleg – elhelyezzem az általam ismertek között.

KÉRDÉS: *A 90-es évek elejére Bibó István összes fontos írása könnyen hozzáférhetővé vált különböző kiadásokban. Ennél összefogottabb, mindenki számára érthető stílusban – tudomásom szerint – még soha, senki nem végzett értelmesebb, elfogulatlanabb, máig előremutató elemzést és válaszadást a magyar társadalom problémáira és kérdéseire. Leszámítva egy-két történész saját véleménye alátámasztására leírt Bibó-idézetet, miért nem lett ennek az életműnek nagyobb visszhangja a demokratikus politikai pártok szintjén?*

VÁLASZ: Szerintem azért nem, mert Bibó Istvánt, illetve nézeteit (idézeteit) nem lehet bunkónak használni a másik táborral szemben, ezért hát most már – hála Istennek – nem is hivatkoznak rá. Példáját nincs kedvük, de nem is tudnák követni, mert nem a másik fél legyőzésére és agyagba döngölésére, hanem először megértésére törekszik, és ezután – esetleg, de nem minden áron – meggyőzésére. A politikával szemben támasztott erkölcsi elvárásai egy bizonyos határon túl nem

teszik lehetővé sem a korlátlan szavazatszerzést, sem a másik oldal korlátlan lejáratását, sem a megvesztegethető pártfinanszírozást stb. – ezért inkább naivnak mondják, ha egyáltalán szót ejtenek róla; de inkább nem ejtenek szót róla, és ez nem Bibó-felejtés, hanem Bibó-hallgatás. Magatartása és példája ugyanis – szerintem – kellemetlenül időszerű, és ezt hallgatással próbálják meg kikerülni.

A Sylvester János Protestáns Gimnázium évnyitói és ballagáskor igazgatói beszédek tartottál. Köszönöm neked, hogy ezeket elolvashattam, mert ezek az írásaid is bizonyítják, hogy édesapád szellemiségének folytatója vagy.

Egyszer helyére teszed a nemzeti imádságunk körüli perpatvart, másutt Sylvester Jánost, Mikes Kelemt és Márai Sándort hívod segítségül a szülőföldhöz és a hazához való viszony elemzésekor. Útravalót adtál a határtalan Európához való csatlakozáshoz. Elmondtad a diákoknak, hogy az érdeklődésben, nyitottságban, elfogulatlanságban és a játékra való képességben maradjanak meg gyermeknek; ha tisztelnek, ők maguk lesznek jobb minőségű emberek. Elemezted a demokráciát, előadást tartottál a szavakról és félreértésekről, a jól várakozásról és az okos keresésről.

Most nem kérdezek tőled erről semmit, de rábeszéllek arra, hogy ezeket tedd közkinccsé!

Szilárd Leó Nobel-díjas fizikusunknak volt egy tízparancsolata, engedd meg, hogy felolvassam a nyolcadikat: „Tiszteld a gyermekeket. Áhítattal figyelj szavukra, és végtelen szeretettel szólj hozzájuk.”

KÉRDÉS: *A négy fiadhoz és tíz unokádhoz szeretettel gratulálok, meséld róluk kérlek! Milyen a kapcsolatod velük?*

VÁLASZ: Röviden: nem vagyok magammal mint nagyapával megelégedve; van tíz unokám, és azt hiszem, jó a kapcsolatom velük, de nem fordítok rájuk annyi időt, amennyit szeretnék, és annyit sem, amennyi illendő és szükséges volna...

KÉRDÉS: *Mondd el nekünk, hogy készülő művészettörténeti könyved milyen területet ölel át és mikor kerül a könyvesboltokba?*

VÁLASZ: Az Isidor Ganneval nevű francia építésről szól, akinek fő műve az 1762–77 között épült váci székesegyház; de a befejezéssel ma sem tartok ott, hogy a boltba kerülést akár csak közelítőleg is meg tudjam mondani.

KÉRDÉS: *2010. szeptember 30-án reggel a Kossuth rádióban hallottam a következő hírt: az OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) jelentése szerint hazánkban a felnőtt lakosság negyede nem tud olvasni és számolni. Pedig a szocializmusban talán az oktatásra lehattunk a legbüszkébbek.*

Egy felmérésben kiderült, hogy a középiskolás tanulók fele végzés után csak külföldön tudja elképzelni jövőjét. Az egyetlen végzettség 19%-a vallja ugyanezt.

Mint középiskolai igazgató-tanár értékelnéd ezeket a véleményeket?

VÁLASZ: Ez árnyalt és hosszú fogalmazásokat igényelne – most nem telik az időből.

Felolvasnéd az elmúlt 10 év történéseiből azzal a kéréssel, hogy értékeld ezeket:

– *A magyar értelmiség egy része, az Orbán Viktor vezette kormány un. cigányellenessége ellen tiltakozva levelet írt a francia elnöknek, hogy támogassa a zámolyi romák letelepedését. Utóbb kiderült, hogy több köztörvényes bűnöző volt közöttük, és kinti tartózkodásuk alatt páran hazajöttek felvenni a szociális gélyt.*

– 2006. szept. 17-én Magyarország miniszterelnöke tudatta velünk, hogy „elkúrták”, „Hazudtak reggel, délben meg este”. Az értelmiségiek egyes baloldali hangadó része ebből az erkölcsi mélypontból Gyurcsány Ferenc számára erényt kovácsolt.

– 2006. október 23-án, nemzeti ünnepünkön a rendőrség érthetetlen okból szétverte az ünneplőket. Ezen a napon kilőttek a tömegbe összesen 1164 könnyfakasztó gránátot, 995 gumilövedéket és 581 granulátumos vadásztöltényt, és brutális fellépésük következtében többen maradandó sérüléseket szenvedtek. Egy rohamrendőr „rohadt magyarok” kiáltással ütötte és rugdosta áldozatát. Több embert a Magyar Rádió udvarára vittek megbilincselve, gumibottal véresre verték őket, ordítottak velük, tintával jelölték meg őket.

A balliberális értelmiség nagy része hallgatott. Egyedül az SZDSZ soraiból jött pár ejnye-bejnye.

– 2010 tavaszán, a választások előestéjén egy budapesti bértollnok a Die Welt on-line oldalain „Szélsőjobboldali változás várható Magyarországon” címmel cikket írt.

– Göncz Kinga volt külügyminiszter, az MSZP európai képviselője arról háttérbeszélgetett, hogy a jelenlegi magyar kormány nem biztos, hogy alkalmas az uniós elnökségre.

– Miután Szlovákia felvételt nyert az EU-ba, szélsőségesen magyarellenes kampányba kezdett, a magyar nyelvhasználatot büntető törvényt hozott, országunkat a köztársasági elnökünk személyében megalázta. Az EU kiküldötte azt kérdezte az 1100 éve Szlovákia területén őshonos magyar leszármazottaktól, hogy mikor vándoroltak be Szlovákia területére.

VÁLASZ: A szlovákok sovíniszta barmaival muszáj lenne az értelmes szlovákoknak megvívniuk (vannak ilyenek is, és nekünk csak azokkal lenne érdemes szót értenünk), mert ha mi ostorozzuk a szlovákok barmait, azzal leginkább csak a saját barmainkat hizlaljuk, ami viszont hizlalja az ottaniakat és fordítva, mindörökké. Nekünk pedig meg kellene vívnunk a saját barmainkkal, és nem bátorítani meg kitüntetni őket; nem kellene autóink fenekén Nagy-Magyarország matricával utazni a szomszéd országokba, mert ezzel csak az ottani sovínizmusnak adunk nagyon olcsó ziccereket; ugyanezen okból nem kellene egy kimondottan utolsó náci-csatlós dísztemetésére a magyar házelnöknek Erdélybe utaznia, főleg, ha – teljesen jogosan – tiltakozni akarunk az ellen, hogy úton-útfélen ránk süssék az „utolsó csatlós” című bélyeget. De nem akarok

ittén természetlen pöfögésbe fulladni. De még annyit, hogy az EU-kiküldöthöz hasonló értetlen vagy tájékozatlan, netán elfogult vagy rosszindulatú külföldi hivatalosakkal szemben is jobb érveket kellene találni, mint az őshonosság, mert speciálisan a szlovákok szláv elődei Nyitra környékén a 9. század közepén, a magyarok bejövetele előtt már letelepedett nép volt, és tudomásom szerint a kereszténységet is előbb vették fel – na de ez az, amiben végképp nem vagyok szakember. Viszont e kérdésekről szól apám tanulmányai közül az *Eltorzult magyar alkat...*, valamint *A békeszerződés és a magyar demokrácia* című tanulmánya.

KÉRDÉS: Azóta, hogy a konzervatív oldal megnyerte a választásokat 2010-ben, folyamatosan jelennek meg nyugaton a magyar kormányt becsmérlő, a légkört fasisztának tituláló, a 30-as évek szellemiségével összemosó cikkek, fizetett vagy önkéntes potenciális hazaárulók tollából. Legutóbb irodalmi nagyjaink, Konrád György és Kertész Imre ragadtatták el magukat a Spiegelben, mondván, hogy Orbán Viktor kiengedte a palackból a fasiszmus szellemét, amely tombol az országban.

Értékelnéd ezt a kijelentést?

VÁLASZ: Ha így mondták, biztos, hogy akkor, amikor a kérdéseidet megírtad, ez durva túlzás volt; mostanra viszont a náci-beszéd mind a nagyon durva, mind a nagyon primitív, mind az ügyesen kódolt változatban megszorodott, és nincs komoly jele, hogy a kormányt zavarná. Ez persze még nem fasiszmus.

Engedd meg, hogy elmondjak egy székely imát: „Aki asztalt terített az égi madárnak, teríts asztalt szegénynek, árvának! Nyújtsd ki Atyám, nyújtsd ki jóságos kezedet! Adj a koldusnak is tápláló kenyeret! Ételben, italban legyen meg a részünk, gondviselő Atyám könnyöröve kérünk! Ámen.”

ÁLLÍTÁS: Úgy gondolom, hogy Magyarországon nem történhetett meg a múlttal való szembenézés. Két dolgot szeretnék említeni. Az első a trianoni békediktátum. Történelmi tény, hogy az I. világháború kitöréséért a Magyar Királyságot felelősség nem terhelte.

VÁLASZ: Ez így nem egészen pontos. A felelősség Ausztria-Magyarországot, vagyis az Osztrák-Magyar Monarchiát terhelte. Ezen belül a Magyar Királyságot az a felelősség terhelte – ami nem volt bűn, de apám szerint hiba volt, és ez nem változtat az önálló döntés felelősségén –, hogy 1867-ben, mint jogilag önálló Magyar Királyság szerződést kötött az Osztrák Császársággal, amellyel történelmi okokból éppen perszónálunióban volt, és feladta névlegesnek gondolt önállóságát egy ténylegesnek gondolt közös megerősödés reményében. Az önállóság feladása nem abban rejlett, hogy más lett a neve; hanem abban, hogy a szerződés kimondta: külügy, hadügy, pénzügy közös. Ezért volt közös a háborúért való felelősség is. Másik kérdés viszont, hogy a békecsinálók rettenetes rövidlátása és korlátoltsága, és a szomszédos, népek-államok, illetve saját nemzetiségei mohósága miatt Magyarország kizárólag meg nem érdemelt büntetesként élte át a minden szép önrendelkezési elvet felrúgó békét, és ez lehetetlenné tette, hogy saját felelősségét önkritikusan tudja vizsgálni. (Slágvortok: cseh kiegyezés megfúrása, „30 millió magyar” ábrándja.) És Ausztria, amely mégiscsak felelősebb volt a háborúért, mint Magyarország, megszabadult a nemzetiségeitől, amelyekkel amúgy is csak bajai voltak vagy lettek volna, Magyarországtól viszont szintiszta magyarlakta területeket is elvettek úgy, hogy azt semmiféle elv nem indokolta.

Bibó István 1956-ban a parlamentben

ÁLLÍTÁS: *Trianonban Magyarország elvesztette területének kétharmadát, lakosságának egyharmadát. Az ún. bécsi döntések némileg enyhítettek a kívül rekedt hazánkfiain sorsán, de az eleve halálra volt ítélve, mert a náci vezényelték le, habár az angolok is támogatták.*

VÁLASZ: Ezt utólag jól látjuk: a baj az, hogy a magyar vezető réteg (középosztály?) fele – azt hiszem, nagyobbik fele – teljes politikai vaksággal akkor nem látta vagy nem akarta látni, és ennek a vakságnak a felelősségét nem lehet levenni a Horthy-korszakról, illetve az akkori magyar kormány(ok)ról.

ÁLLÍTÁS: *Trianonról a szocialista diktatúra alatt beszélni sem lehetett, nehogy megsértsük a szomszédos fiatal szocialista rendszerek érzékenységét. A több millió kívül rekedt magyar őslakost a maradék hazában lerománozzák, leszlovákozzák. A svájcisapkát koronaként fejére tevő volt SZDSZ-es politikus a HVG-ben azt nyilatkozta, hogy idézem:*

„Ideje szakítani azzal a közkeletű vélekedéssel, hogy Trianon igazságtalan volt”. A kormányzó MSZP és SZDSZ kampányának hatására meghiúsult a határon túli magyarok kettős állampolgárságának tárgyalása, a szégyenletes 2004. decemberi népszavazás eredményeként.

VÁLASZ: Szvatopluknak a 9. században már letelepedett szlávjai kevésbé őslakosok? Vezet-e valahová, ha tudjuk, ki az ősbiblakos? Szóhasználat! Csak a magyarok nevezhetők államalkotónak a Kárpát-medencében? A népszavazással kapcsolatos állítás igaz, de mindkét oldal közös szégyene, mert kizárólag egymás elleni belpolitikai megfontolások irányították őket ebben a kérdésben.

KÉRDÉS: *Véleményed szerint mi vezetett oda, hogy a jelenlegi ország fele lakossága szinte teljesen közömbös az elcsatolt területek magyarsága iránt?*

Csontos Márta

Innen és túl

Odakint zűrzavar van, megkongatták a vészharangot az identitás fölött, Te és Én már nem vagyunk ismerős, az utakon több lett az éles kavics, – nem értem az emberek szavát, az eldobott szemét is romlékonyabb. Egységsugarú szimpatizánsok verik a mellüket, és jönnek, jönnek a futóbolondok – jön a sok elbolondított antihős.

Odakint zűrzavar van, ide meg beszívárogoz a gyűlölet szaga, a vándormadarak nem énekelnek, szárnyuk beakad a szögesdrót kerítésbe, vizonzásként a kijáratnál belerondítanak a békességbe. Odaát romokban hever az átvert szabadság, s a kozmopolita közöny virtuális hálóján belefagy a fény a Nap kiégett szemébe.

Zűrzavar van a túloldalon, fegyveres árnyékok közelednek, – sok hazát vesztett kölyök, kiknek itt osztanak ünnepi bort s kenyeret. S a nagy össznépi kalandjátékban a zsákmány olykor összefekszik a vadászóval, az ajkak sötétjébe belefagy a lehelet, a másság belebékül önmagába.

Odakint zűrzavar van, már a vészharang is leszakadt az identitás fölött Te és Én már nem vagyunk ismerős.

VÁLASZ: Szerintem általában ugyanaz, mint ami oda vezetett, hogy a politika iránt is közömbös: a demokráciával és szabadsággal való élés begyakorlatlansága. Ténylegesen pedig, időrendben:

Először is a két háború közötti időszak kezdett ide vezetni, amikor az egész kérdést a hivatalos felfogás kizárólag az irredentizmus síkján kezelte, Trianon jóvátételét a németek kezéből fogadta el, feleslegesen lépett háborúba, a német megszálláskor a Sztójay-kormány kinevezésével azt sugallta, hogy ez egy törvényes kormány, későn és ügyetlenül próbált kiugrani a háborúból. Mindezek miatt azok, akik már a 20-as évektől kezdve a szomszéd országokkal való értelmes kapcsolat magas szintű szószólói voltak (pl. Bánffy Miklós, Németh László), e tekintetben magányosak és visszhangtalanok maradtak. Szabályosan tehát nem lehetett kibeszélni az egész komplexumot.

Másodszor a Rákosi- és Kádár-rendszer vezetett tovább, a negyven év, ahol szintén nem lehetett semmit sem megbeszélni, a téma, ahogy írtad, tabu volt, kussolni kellett, mert a trianoni határokat főleg a nagy felszabadító Szovjetuniótól kaptuk vissza (igaz, a nyugati hatalmak minősíthetetlenül passzív és értetlen asszisztálásával). A Horthy-rendszert pedig – ugyanezen okból – a német fasizmussal egy kalap alá véve lehetett csak emlegetni. Hazugság uralma mindenütt, szőnyeg alá söpörve erjedő, ismétlődő sérelmek, nulla gyakorlat a nyílt, őszinte, önkritikus közéleti beszédben.

Harmadszor és negyedszer ugyanebbe az irányba, a nem intenzíven politizáló tömeg totális közömbössége felé vezetett tovább az út 1989 után is, amikor pedig már lehetett volna későn bár, de szabadon tájékozódni a történelemben is, és ha a politikai elit meg tudott volna egyezni a külpolitikai és belpolitikai nemzeti minimumban, ide értve az oktatást-nevelést is, akkor – egy ilyen megegyezés betartása esetén – szinte automatikusan elkezdődhetett volna ennek a közömbössé vált tömegnek a demokrácia felé való nevelése is. Mint tudjuk, nem ez történt: a nem túlzottan művelt átlagember csak azt látta és látja, hogy mindkét oldal az ő szavazatáért verseng, miközben a nyilvánosság előtt úgy nyilvánul meg, hogy abból alapvetően fontos (a nemzet számára fontos, tehát nemzeti) dolgokról senki emberfia hiteles tájékoztatást vagy viszonylag biztos ismeretet nem kaphat, se múlttól, se jelenről, se a jövő kilátásairól vagy a nyilatkozó szándékairól, mert a másik oldal az ellenkezőjét állítja vagy nem ugyanarról beszél. És egyáltalán: a beszédnek igazából nem a tájékoztatás, a véleménycsere, a valóság körüljárása és kitapogatása, a feladatok meghatározása és megoldása a célja, hanem a saját tábor politikai hasznának (hatalmának, esélyének) mielőbbi, gyors maximalizálása és/vagy az ellentábor politikai hasznának (esélyének, hatalmának) mielőbbi, gyors minimalizálása. Szóval ide vezetett (harmadszor) az 1989 utáni úgy nevezett szocialista baloldal érzéketlensége és butasága, (negyedszer) az 1989 utáni nemzeti oldal nagyobb felének örökös sértettsége, műveletlensége és humortalan ádáztsága.

A második kibeszéletlen tény az, hogy a XX. század két nagy totalitárius rendszere, a náciizmus és bolsevizmus közötti viszony a mai napig kényes kérdés.

Hallgatunk arról, hogy a kommunista berendezkedésű országokban évtizedeken keresztül tömeggyilkosságok folytak. A Szovjetunióban húszmillió, Kínában hatvanötmillió, Észak-

Koreában és Kambodzsában két-kétmillió, Afganisztánban és Afrikában másfél-másfélmillió, Vietnamban és Kelet-Európában egy-egymillió, tehát közel százmillió áldozata volt a kommunista rendszereknek. Amikor egy francia történészcsoporthoz kutatómunkája eredményeként kiadta *A kommunizmus fekete könyve* című munkáját és benne a fenti adatokat, a hazai mértékadó HVG egyszerűen lefitymálta azt. A néha manipulatív és irányított tűnő közgondolkodásban szinte megfoghatatlanul, de folyamatosan előtérben tartják a náciizmus és bolsevizmus összehasonlításának, ill. összehasonlíthatatlanságának kérdését.

KÉRDÉS: Szerinted mi lehet az oka annak, hogy azonnal botrányt kiáltanak, ha azt állítjuk, hogy a kommunizmus és a náciizmus nemcsak az elkövetett bűncselekmények, hanem természetüknél fogva is összemérhetők?

VÁLASZ: Szerintem egyik sem jobb a másiknál; metaforikusan szólva az egyik ürülék, a másik hányadék. Összemérhetők és össze is mérendők, de kizárólag azért, hogy természetüket – azonosságait és különbségeiket, mert azok is vannak – egyformán jól ismerjük annak érdekében, hogy hogyan tudjuk őket, illetve különböző történelmi körülmények hatására történő újrajelentkezésük veszélyét megelőzni, elkerülni, kivédeni. Hogyan lehetnénk eléggé érzékenyek a legkisebb jelentkezéseikre anélkül, hogy a semmit dramatizálnánk, vagy a valamit bagatellizálnánk.

A Antiszthenész, Krisztus előtt kb. 400 évvel élt görög filozófus írta: „Az államok akkor pusztulnak el, amikor már nem képesek a hitványakat a derekaktól megkülönböztetni.”

Köszeg Ferenc az 1991-es parlamenti vitában helyesen méltatta a nürnbergi ítélezést és az Eichmann-per megtörténtének jelentőségét azt hangsúlyozva, hogy így a náci bűncselekmények nem bagatellizálódnak el. Ugyanakkor 1997-ben az igazságtétel napirendre kerülésekor az SZDSZ és az MSZP elutasította azt, hogy a foglyait saját kezűleg halálra kínzó egykori ÁVH-s tisztok a bíróság elé kerüljenek, ezzel a kommunizmus nevében elkövetett emberiségellenes bűntettek apró betűs, hovatovább vitatható, sőt lassan a lap aljáról is lefelejtett lábjegyzetté váltak. A Kuncze Gábor vezette akkori Belügyminisztérium odáig merészkedett, hogy egyik levélben arról adott igazolást, hogy az ávosok nem verték az elítélteket.

KÉRDÉS: Kedves Pista! Szerinted az igazságtétel elmaradása mennyiben oka annak, hogy nem következett be a közélet megtisztulása Magyarországon és annak, hogy következmények nélküli ország lettünk, valamint, hogy hitvány Nérók, csinovnyikok és mandarinok uralkodtak eddig rajtunk?

VÁLASZ: Valamennyire biztosan ez is ott van az okok között, de a mértékére nem mernék százalékos arányt mondani, és azt is gondolom, nem ez az egyetlen ok.

A szobámban őrzök egy fényképet a pár évvel ezelőtti Petőfi Irodalmi Múzeumban megtartott Nyugat-kiállításáról. Jobb és baloldali írók, költők, népiek, urbánusok békében, szeretetben állnak egymás mellett egy zongoránál. A kép a kiállításon három különböző részből állt, összeragasztottam. Ahogy a maiakat szeretném egymás mellett tudni a tolerancia, az egymást megértés jegyében.

Ezzel szemben a *Tilos Rádió*ban az hangzott el 2003. december 24-én, hogy kiirtának minden keresztényt. Pár író tün-

tetést szervezett, amin – csodák csodája – elégettek egy izraeli zászlót. Az MSZP megmondóembere, akitől a „Merjünk kicsik lenni” manifesztum származik, azt nyilatkozta, hogy azok, akik zászlót égetnek, később könyveket, majd embereket is égetnek. Ennek hatására az íróársadalom polarizálódott, ez lett a casus belli az Írószövetségből kilépett közel száz író döntésének, de már nem a magyar- és keresztényellenes kirohanás, hanem a zászlóégetés okán.

Láss csodát, 1998-ban az Autonómia Alapítvány a *Tilos Rádió*nak ítélte oda Tolerancia-díjat.

KÉRDÉS: Lehet még Magyarországon a szeretet, az egymásnak megbocsátás és a dolgok tisztázása jegyében a székértáborok közötti állóháborúban tabula rasa-t csinálni? Kik azok, akik állandó békétlenséget szítanak, és mi a céljuk ezzel?

VÁLASZ: Valószínűleg vannak gyakorlott békétlenség-szítók, de azt hiszem, nagyon kevés köztük az igazi, cselekvőül gonosz, ördögi szító, akinek ezzel céljai vannak. A legtöbben közülük azáltal szítanak, hogy cefetül ragaszkodnak a saját békétlenségükhöz. De akár igazam van ebben, akár nem, attól tartok, hogy mi magunk is gyakran vagyunk alkalmatlanok a békességre, és ezért inkább önmagunkkal kellene kezdeni; ez biztosan hatásosabb és célszerűbb volna. Ha tudnám, hogy ki szít, és megnevezném, akkor sem valószínű, hogy az illető a felismerés örömeivel a fejére csapna: „Jé, tényleg, nem is gondoltam eddig, hogy szítok, na de mostantól nem szítok tovább”. 99%, hogy ha az illetőnek fülébe jut, hogy én azt állítom: ő szítja a békétlenséget, ezt nagyon igazságtalan vádnak érezné. Ezáltal a részemről történt megnevezés máris megnövelte a benne lévő békétlenséget, mert ő is nyilván békétlen, ugyanolyan alkalmatlan a békességre, mint én. Az eredmény tehát az, hogy egy jót szítottam rajta én, ő meg majd visszaszít engem vagy mást az én táboromból. Inkább meg kéne oldani azt, hogy énbennem ne legyen békétlenség, békesség legyen, a békétlenség szítóitól függetlenül legyen békesség. Ez már inkább valami.

Nem könnyű magunkban megteremteni a békességet meg az erre való alkalmasságot, nagyon kevés a veleszületetten békességes ember, az apám se ilyen volt; egyedül szinte biztos, hogy nem megy, de talán Krisztus segítségével sikerül – neki van néhány közvetlen erre való, békességalapozó mondata; és szerintem egész tanítása végül is arról szól, hogy a békétlenség szításának abbagyását magunkkal kellene kezdeni. A profi szítókkal szemben a nagy leleplező megnevezések amúgy is hatástalanok; csak a békességükből ki nem billenthető emberek érnek valamit.

Kedves Tanár Úr! Köszönöm az iránymutató végzőt és válaszait!

Búcsúzóul szeretném édesapád forradalom utáni, ma is érvényes iránymutatását ideírni: „A magyar népnek, mely e pillanatban e történelmi szerep minden dicsőségét és minden súlyát hordozza, az a dolga, hogy akár annak az árán is, hogy életét hosszabb vagy rövidebb időre merőben vegetatív szintre szállítja le, továbbra is utasítson vissza minden együttműködést azzal, ami hazugság és erőszak. Az nem feladata, hogy új felkelést kezdjen, és új visszatartást provokáljon ki. De feladata, hogy minden rágalommal, feledéssel és elszűréssel szemben tisztán őrizze meg a maga forradalmának a zászlaját, mely az emberiség szabadabb jövőjének a zászlaja is.”

SZÁZDI ANTAL

Krúdy kalandok

„Csak nőért érdemes élni” – mondotta Szindbád, vagyis megte-remtője, Krúdy Gyula (1878–1933), aki a nők körül forgoló-dó nagy utazó véleményeként írta le azt a mai világunkban egyre szélesebb körben nem divatos megállapítást is, hogy „jóformán minden azért van a világon, mert a férfiak és a nők szeretik egymást.” Krúdyt – aki „szerette a nők lábát és a hófúvásos időjá-rást” –, hasonlatosan regénybeli hőséhez, igencsak kedvelték a nők. Volt, hogy hajbakaptak érte az utcán, de magányában – mint írta – „nem vigasztalta a 107 nő, aki viszonzszerette.” Mindig hódolattal írt a nőkről. Egy mondatát kiragadva a pazar élet-műből, érezhető a tisztelet a sajátos hasonlatban is: „Az úrnő olyan előkelő volt, mint egy királyi kézirat.”

*Első novelláját tizennégy évesen közölték,
majd diáktársaival megalakította
a Nyíregyházi Sajtóirodát...*

Első novelláját 14 évesen közölték, majd diáktársaival megalakította a *Nyíregyházi Sajtóirodát*, ahonnan a fővárosi lapokat látta el Szabolcs megyei hírekkel. Itt már kezdetét vette irodalmi kreativitása, mert ha nem történt semmi érdekes, akkor mindenféle kalandos eseményekről, leányszöktetésről küldött a lapoknak tudósítást, rémítve egyúttal a nyíregyháziakat, hogy mi minden történik a városukban. Tizenöt éves, amikor feltűnést keltő riportsorozata jelent meg egy hipnózis-tragédiáról a Pesti Naplóban. Korán került tehát az irodalomba, annak is az élére, hogy aztán délelőttönként lila tintával írjon egy ívet, vagyis 16 oldalt, mint Jókai. Pedig korántsem volt az a józan polgári életű, mint a nagy mesemondó, mégis 125 kötete és rengeteg újságcikke jelent meg.

„Olyan magas, a plafonig ér majdnem. Elegáns, szép ember, szomorú bánatos feje van, kissé oldalt tartja.” – olvasható róla Nadas Sándor (1883–1942) hírlapíró cikkében. (Ismerősi körben Krúdy neve Hosszú volt; alakja annyira eltért az átlagtól, hogy frakkját nem vették be a zálogházba, nehogy rajtuk maradjon, ha né-tán el kell majd adniuk.)

Nők, kártya, pofonok, kardpárbajok, asztaldobálások és könnyed, lírikus hangú művek. Hallgatag volt, nevetni nem látta senki, legfeljebb mosolyogni. Kávéházban, korcsmában némán üldögélt, olykor elbóbiskolt, az Ady mértékű napi 4–5 liter bor el-elynyomta. Ritkán szólt, de irodalomról soha. Volt, hogy lepofozott egy ifjú író a székéről, mert hiába intette, továbbra is irodalmi ügyekkel zaklatta. A legendák övezte Krúdy irodalmon túli életéből idézzünk fel néhány eseményt a kortársak emlékezései és a korabeli sajtó segít-ségével.

Az ifjú Krúdy hamar megszerette a kávéházat és a külön-féle borkiméréseket. Az egyik nyíregyházi söntésben egy ki-szolgált őrmester azzal dicsekedett, hogy ő lőtte föbe Krúdy Kálmánt, a híres betyárt, az író nagybátyját, aki nem fogadta el az osztrák uralmat, s fosztogatta a behódolt nobilitásokat. Az író unokaöccse mondta hangszalagra az esetet: „Nem sokat teketóriázott a bátyám, hatalmas erős ember volt egyébként. Odament, azt mondja: Te vagy, aki Krúdy Kálmánt nyakszirten lőtted? Azt mondja, én bizony! Erre se szó se beszéd, a bátyám odakent neki egy olyat, hogy a harmadik asztal alá repült, s még vagy kettőt belerúgott. Úgy kellett kocsival hazavinni. Óriási erejű volt, egészen kiment az ábrázatja a nyaklevestül. Kihullott egy csomó foga is. Kórházba került, s amikor kiszabadult, följelentette a bátyámat, de a bíróságok minden szinten felmentették, megállapítván, hogy méltó felháborodásában cselekedett.”

Az egyébként béketűrő Krúdytól évekkel később hasonló pofont kapott egy katonatiszt. Hajnal elé ballagott haza, és egy félre eső helyen éppen megszabadulni igyekezett a szoká-sos esti 6–7 fröccs szorító tartalmától, mikor néhány hangos katonatiszt arra vette útját. Az egyikük észrevette, s felkiáltott: „Nézzétek már, mit csinál itt ez a zsidó!” Krúdy komótosan végzett, rendbe tette ruházatát, odament a röhögcsélő tiszthez, s a töb-biek meglepetésére akkora pofont adott neki, hogy alig talál-ták meg a sötétben a bokrok között.

Krúdy-szobor Nyíregyházán – Varga Imre alkotása

Anyja nyilatkozta szerint Krúdy közvetlenül érettségi után (amit tizenhét évesen tett le, s ezzel párbajképes lett, noha tizenhat évesen zördültek össze) párbajozott a helybéli főjegyzővel (öccse szerint főszolgabíróval), akit helyben is hagyott. Ezt a párbaját még hat követte, s mindegyik hasonló eredménnyel zárult. Katona nem volt, vívni sem tudott, s mégis mindig összekaszabolta a vívőleckékre járó tiszteket. Taktikája egyszerű volt: megragadta a nehéz lovassági kardot, és olyan erővel vagdalkozott, hogy nem volt az a vívóbajnok, aki megállíthatta volna.

Gömöri Jenő Tamás (1890–1967) kiadói szerkesztő így ír a fiatal Krúdyról: „*Testileg olyan volt Krúdy az emberek között, mint a tátrai hegyek között a lomnici csúcs. Lelkileg a középkori lovagok kései utóda volt, aki alabárd és kard helyett a tollat forgatta. Mikor századokkal ezelőtt, a »daliás« jelző s a »dalia« főnév a magyar nyelv két szép szava lett, ez a két szép szó alighanem tudta már, hogy születni fog Magyarhonban egy Krúdy Gyula nevű ember, akinek testi és lelki lényét ők fogják tükrözni. A legszebb férfiak egyike volt, talán a legszebb, akit valaha láttam. Remek férfiereje volt, egy reneszánsz kori nagy festő ecsetjére méltó. Én mindig arra gondoltam, ha megláttam, hogy minden nő megnézi és megkívánja. Nem volt soha előkelőkódó, de mindig előkelő lelkű volt, érzésszerű és gondolkodásbeli nemesége minden szavából kihangzott. Hallgatag, finom hangú és csendes szavú, egyszerű és természetes volt, szerény és bátor, és roppant tisztességes és jellemes, ami nem minden író kortársunkról mondható el, néhány nagyról sem. Sohasem hallottam tőle valakit szapulni és intrikus szót sem. Úgy éreztem mindig, hogy békességben él a világgal – amelynek ő ajándékokat adott, s amelytől ő keveset kapott – és az étellel is, mely pedig nem kényeztette őt. Mindig éreztem, ha kéziratanyaggal keresett fel, hogy nagyon-nagyon kell neki a pénz. Az írók mindörök nyavalyája, a Hiúság, sohasem bántotta. Szerette a szeszt, de tudtommal sohasem volt duhaj, szeszes jókedve is mindig előkelőséget sugárzott.*”

Sógorasszonya, Deák Lajosné szerint: „*Nagyon szép. Szép ember volt. Magas ember volt, a feje egy kicsit félbrevágva. Gyönyörű hangja volt, bársonyos tónusa, úgyhogy feltétlenül minden nő a hatása alá került. Emlékszem rá, hogy mikor még Kisörsön voltunk, ott is, még a parasztlányok is majd megbolondultak utána.*” A hang, a nevezetes gordonkahang, amit műveiben önmagát megjelenítő szereplőkhöz, így Szindbádhoz is társít.

Krúdy békés világát időnként az egyenruhások zavarták meg, akiket ki tudja miért, de nagyon nem szívelt. Hol egy közös hadseregbeli tiszt kezéből kellett kiragadnia a kardot, mert a monarchia himnuszára a magyarok nem álltak fel (hisz volt sajátunk), s a felháborodott tiszt kivont karddal hadonászott a riadt kávéházi vendégek között; hol néhány huszártisztet pofozott ki a kávéházból, s még a nehéz márványasztalt is utánuk hajította. Egy vagdalkozó rendőrtisztől egyetlen kézcsavarintással vette el a kardot, s csak hosszas kérlelés után adta vissza, belátván, hogy kard nélkül mégsem mehet szolgálatba.

Híres afférja volt 1911-ben – amikor az első Szindbád könyve megjelent, s reklámként is előnyére vált az eset – Sztojanovits Viktor huszárkapitánnyal, a későbbi németbarát miniszterelnök, Sztójai Döme öccsével. Egy kávéházi társaságban voltak, s a kapitány többször belekötött Krúdyba, aki nem vette szívére a dolgot. A búcsúzásnál azonban nem fogott kezét Krúdyval, aki kérdőre vonta, mire az a kardjához kapott. Krúdy torkon ragadta, és nekivágta egy asztalnak, majd kicsavarta a kezéből a kardot. A kapitány pisztolyt rántott, erre Krúdy a kardmarkolattal fejbe vágta. A kapitány arcát

előntötte a vér, kitámolygott a konyhába, megmosakodott, és szó nélkül távozott. Párbaj lett a vége, nehéz lovassági karddal, bandázs nélkül, harcképtelenségig. Sztojanovits ismét kapott a homlokára egy suhintást, amitől újból előntötte a vér, és a segédek beszüntették a párbajt.

Unokaöccse, Krúdy Pál így számol be egy másik esetről: „*Az Erdélyi borozóban épp ebédelt, és írt valamit, ez pedig beállított oda ittasan, ez a báró Jeszenszky, és járt körbe-körbe, asztaltól asztalhoz, és egyszer a sarokban látja, hogy ír valaki. Ránéz, és azt mondja neki: Hát te mit csinálsz itt, te zsidó firkász! Miért nem pakolsz innen ki? Gyula csak ránézett, látta, hogy részeg emberrel van dolga, nem akart erősebben föllépní. Az aztán otthagya, megint csak motoszkált jobbra-balra a kapitány uram, és ismét oda visszament, s azt mondja: mégse mentél ki innen, te zsidó! Erre sem adott neki választ Gyula, akkor kapja magát, a kardjával lesöpri az egész asztalt, és azt mondja: most pucolj ki innen!*”

Krúdy békés világát időnként az egyenruhások zavarták meg, akiket ki tudja miért, de nagyon nem szívelt.

Krúdy akkor felállt, hatalmas ember volt, megkapja azt a kapitány urat, elvette a kardot tőle, lába közé fogta a fejét a kapitánynak, s elverte úgy, hogy valósággal roncokban volt a nadrágja is, és kihajította a kardjával együtt az utcára. Ezután egy irgalmatlan párbajt vívtak, szúrással, bandázs nélkül, nehéz lovassági karddal, végkimerülésig, ott aztán Krúdy Gyula lévén hatalmas, izmos ember, úgy összevagdalta, hogy másfél hónapig a kórházban feküdt a kapitány.”

Krúdy kávéházi rendteremtéseinek hamar híre ment katonakörökben, s egy idő után ha éppen sértőnek érezte a katonatisztek viselkedését, már elég volt, ha felemelt egy széket, és az ajtó felé mutatott, a tisztek pedig uniformisigazítás után kivonultak. Később, amikor már várakoztatni merték a kiadók, előfordult, hogy felháborodásában felkapta a nehéz karosszéket, amin ült, és úgy a földhöz vágta, hogy az darabokra tört. Rögtön kiutalták neki az előleget. A kiadókkal sokat küszködött, sokszor volt szüksége előlegekre, mert a kártya, a lóverseny nem mindig hozott szerencsét. Jól jellemzi a kiadók és Krúdy kapcsolatát Kellér Andor emlékezése:

„*Krúdytól, mint mindenki, ők is féltek, ismervé rabiátus természetét, irtózatossá testét erejét. Megtörtént, hogy egyszer, amikor feltűnt az utcán szálfa alakja, Fejes igazgató fényes nappal elsötétítést rendelt el az Atheneum Miksa utcai frontján, lezárták az ajtókat, és odabent visszafojtott lélegzettel szorongtak, amíg az író a kilincset rázta, majd elunva a hasztalan kísérletezést, eltávozott.*”

Zárjuk a Krúdy-legendákat egy békésebb történettel, amit a nagyszerű író, Hunyady Sándor (1890–1942) hagyott ránk: „*Nagyon régen történt, unalmas békében, hogy Krúdy Gyula egy éjszaka az Erdélyi borozóban ült. Az asztalán egy pohár dupla dióipalinka. Elmegy előtte egy jó barát, barátságosan köszönti:*

– *Hányadik már a pohár?!*

– *Huszdik! – felelte Krúdy mély gordonkahangján.*

– *A huszdik? Ejnye, hogy érzed magad tőle édes Gyulám?!*

– *Mint egy diófa! – mondta a költő, csöndes mélabúival. És letámasztotta állát az öklére. Szép, ezüst fejét egy kicsit mindig oldalt tartotta. Csakugyan olyan méltóságos és hallgatag volt, mint egy lombos fa.*”

FARKAS JUDIT

Begipszelve

Anyám emlékére

*Titkok világában élünk, de Fény ragyog
előttünk, elegendő ahhoz, hogy minden
nehézségen átvezessen minket.*

J. H. Newman

Kínzó fájdalomra ébredtem, pedig édesanyám négyszer-ötször is megfordított éjjel. Ahogy minden éjszaka. Próbáltam megfeszíteni az izmimat, aztán elengedni... újra megfeszíteni és elernyeszteni... A szememet sem voltam képes kinyitni, anynyira fáj a tarkóm. A fejemet kicsit megmozdítottam a párnán, hogy legalább a rettenetes lüktetést csillapítsam. A görcs és a fájdalom azonban nem akart szűnni. Hányingert éreztem. Olyan jó lenne, ha valaki egy kicsit megmasszírozná a nyakamat... a gerinc melletti izmokat... aztán felülni... Az biztosan segítene.

Végre ki tudtam nyitni a szememet, ragyogó fény áradt be a szobámba. Gondoltam, szólok anyámnak, de nem hallottam a megszokott reggeli neszezést. Ekkor jutott eszembe, hogy nincs itthon... este mondta, hogy elmegy a háziorvoshoz, de siet... Mire felébredek, hazaér. Csak gyógyszert akar felírni, engem azonban mindig nyugtalanság kerített hatalmába, ha édesanyám orvoshoz ment...

Mélyeket lélegeztem, hogy a hányingerem múltjon el. Kellene még aludni egy kicsit, úgy gyorsabban telik az idő. Biztos sokan vannak az orvosnál... nincs mit tenni... türelmesen várni kell...

Körülbelül egy óra telhetett el, amikor kulcscsörgést hallottam a zárban. Édesanyám izgatottan lépett be hozzám a szobába.

– Ne haragudj! Sokan voltak. Gyorsan levettem a kabátomat, és már jövök is hozzád!

– Birtam... ne aggódj!... – nyugtatgattam.

Amikor édesanyám kisvártatva visszatért, döbbenettel vettem észre, hogy a jobb karja könyöktől kézfejjig be van gipszelve... csak az ujjai vannak szabadon.

– Úristen! Anya! Mi történt?...

– Semmi baj, kislányom! Ne aggódj! Az orvos begipszelte.

– Begipszelte?... Miért? Mi a baj? Eltörted?...

– Nem, dehogyis! Azt mondta, tesz rá egy gipszet, hogy ne tudjak neked segíteni. Ezzel a szívvel emelgetni... tudod, megint a szokásos szöveg... „Fegyelmet” is adott – nevetgélt anyám.

– Így tényleg nem tudsz segíteni. Inkább ágyban maradok, anya...

– Dehogy maradsz! Te is tudod, hogy nem szabad feküdnöd egész nap... Csigavér! Megoldjuk!

Azzal odalépett anyám az ágyamhoz, bal kezével leemelte rólam a paplant, megigazította magatehetetlen végtagjaimat, a derekamat előre billentette, fél kézzel magához szorított, és akár egy rongybabát, felültetett.

Angyal – Kiss Viktor festménye

Kárpáti Kamil versei

Korai emlék

Fölébredtem. Hívtam anyámat.
Keresni kezdtem. De a ház üres.
Sarkokban láttam mostohámat:
anyám úr-helyét. Rémmületes.
Köd, semmi szeme jég, tilalom.
Erdősötétjén eltévedek.
De fadóntó jár az udvaron!
Futva anyácskám hoz friss tejet.

Tönköl József

Anyák napja idején

Csillagon lépsz mindörökre,
álmban más lesz a világ,
hajad az arcomon érzem:
lélegzel megint, mint a fák.

Szentjános Csaba

Ül az ágyon

Ül az ágyon, fehér a haja,
gondolatainak a távolság a tükrök,
benné nézi életét,
két kereket forgat kezeivel,
mint óriás malom-kerekeket,
aztán viszi vállán az órák zsákjait,
kölcönösen tanulnak testének részei
egymástól,
most elválík, hogy mi tartja össze,
fekszik az ágyon,
egyik lába: villamossín,
a másikat eltakarja a félig rajta álló
láthatatlan szerelvény,
egész teste: egy állomás,
innen indul – és ide érkezik minden,
lepedője: szétnyitott könyv,
egyik lába vessző,
másik lába: az út feletti ékezet...

Találkozás 1949-ben

Hallgat a kínod, hallgat a fátyol
alatt a keskeny, keserű száj.
Villámok villognak, zengnek távol.
Rajtam gőgös, lázas keselyű-báj.

„Díszítem magam akácfalombbal.
Olajvirág porán visz utam.
Hadd fogjalak, anyám, karommal,
mikor fiad kigyúl és elsuhan!”

Így akartam szólni... S hogy jó vagyok!
S hogy: „Anyám, nevetve szeressél!”
De szemed csak konokul hallgatott,
s úgy hulltál karomba, hogy elestél.

Szentjános Csaba

Apuka

Ült a tolócsiban,
a zokogástól rázkódott a válla,
leestek a csillagok, a hold,
percekké törte Apuka az időt...
mert belenézni a szem életkútjába –
körmöket könnyeznek az ujjak,

ült a tolócsiban Apuka,
zokogott, összedőltek csontjai,
leestek a felhők,
bánatát, keserűségét, csalódását –
csak az ég képes betakarni,

olyan kicsire húzta össze a fájdalom,
hogy élete elfért a kezében,
gyermekké vált, ártatlansága
fellebbezett Istenhez,

ült a tolócsiban,
átöleltem vállait...
és ott maradtak az ujjaim...

VARGA RUDOLF

Három farkas

regényrészlet

A rizs. Csak azt felejtettem volna. Az lehetett a legőccsőbb élelmiszer, mert édesanyám hetente legalább háromszor azt főzött. Igyekezett variálni a recepteket, de a rizs, az mindig ott volt az asztalon. Olyannyira ott volt, hogy már ótvaros lettem tőle. Megfogadtam, ha nagy leszek, soha többé nem eszek rizst. Persze, mint sok minden mást, azt a fogadalmat sem tudtam betartani.

Édesanyámék, abban a reményben, hogy előteremtik a saját házra való pénz hiányzó részét, elszegődtek a Hortobágyra rizst aratni. Akkorában sokfelé toboroztak idénymunkásokat rizsbegyűjtésre. Jó fizetéssel, kedvező feltételekkel kecsegtették az embereket. A szüleim is kötélnek álltak. Egy hónapra szólta a szerződésük, de a tervezettnél hamarabb hazajöttek.

Hazajöttek, hullafáradtan. Ötvenhét év távlatából sem tudom felejtetni a döbbenetet, amikor megláttam a csonttá aszott édesapámat, édesanyámat. Már a számon volt, hogy megkérdezem tőlük, mit hoztak nekem, de a látványtól torkomra forrt a szó. Pedig Péter–Pál napja volt. A tizedik születésnapom.

Biztos voltam abban, hogy kapok valami ajándékot. Bármi csekélységet, csak ajándék legyen. A sors furcsa fintoraként, fél évszázaddal később az a nap, június huszonnyolcadika lett a Hortobágyra kitelepített kulákok emléknapja.

Szüleim napokig nem beszéltek még egymással sem. Már ott, a Hortobágyon hajba kaphattak azon, hogy melyikük volt az a bolond, aki elvállalta azt a rabszolgamunkát. Iszapban tocsogva dőgoztak napi tizenkét órán át. Éjszakánként földre dobott szalmán aludtak egy pajtában. Enni alig, és ha igen, csak moslékot kaptak.

A beigért bérrel is becsapták őket.

A következő nyarat már a városban töltöttem.

Könnyekek, sóhajok, szívfájdalom nélkül hagytam ott szülőhelyemet. Akkor nem fájt, hogy később annál inkább fájhasson. Szikszón is csak amolyan gyűttmenteknek számítottunk. Szüleim nem akartak letelepedni, gyökeret eresztetni, azért nem vettek házat. Nagyralátó terveket dédelgettek. Engem ugyan nem kérdeztek afelől, de én is a városba vágytam, mindig az után sóvárogtam.

Apukámék több mint tíz éven át spóroltak a saját otthonra. Fogukhoz verték a garast. Fukarságukban semmi luxust nem engedtek meg, sem maguknak, sem nekem. Mindaz elsősorban az étkezésre, ruházódásra volt érvényes. Édesanyám ismerte a legfifikásabb háziasszonyi trükköket. Ötletesen váltogatta a grulyát, tésztát, babot meg a rizst. Friss húst csak disznyóöléskor ettünk.

Hétköznap, ünnepnap csak füstölt húst kaptunk ebédre apámmal.

Tizenkettedik tavaszom azután vasárnaponként családos-tól felkerekedtünk.

Végigjártuk a hirdetések meg a kommandálások útján szerzett eladó lakások címeit. Mire a városba költöztünk, már ismertem a nyomortelegek minden zezugos utcácskáját.

Ha behunyom a szemem, ma is magam előtt látom a salétromos falakat, a korhadt kapukat, megroggyant kéményeket. Bábonyibérc, Tetemvár, Mésztelep, Hejőcsaba, Vörösmarty utca, Sánc utca. Azoknak a negyedeknek a legtöbbször lebonthatásra ítéltetett, de még most is le tudnám rajzolni az utcák görbületét, meg azokat a borzalmasnál borzalmasabb odúkat, amiket végignéztünk.

Amúgy nekem tetszett mindegyik. Rögvest elképzelttem, hogy ottan én majd milyen úri módon fogok élni. Szavunk járása szerint a falusiak parasztok, a városiak pedig urak. Úrigádszók. Urak még akkor is, ha kétkerekű tadjigával trógerolnak a piacon.

A városiaknak valahogyan más a beszédjük, a ruházatuk. Ahogy mifelénk mondják, minden mindenük más, oszt kész. Sokkal különb, mint a parasztoké. Nekem akkor az volt a meggyőződés. Én is városi akartam lenni. Városi, mindenáron. Mert ott élni jó.

A városi lét előnye például a bótikenyer, ami, mint a komisz, csirizes, de akkor is százszor jobb, mint a kemencében sült, valódi fehér lisztből készült házi. A bótikenyer csirizes, savanykás, de akkor is más. Olyan ízé. Olyan úriás. A legfontosabb az, hogy bótiból van, ami már önmagában is nagyon jó.

Na meg a házak. Hogy emeletesek. Azokból a lakásokból más szag árad. Nem az a savanyú falusi szegényszag, amelynek összetevőit máig sem tudom. Összetevőit nem tudom, de egy másodperc alatt felismerem. Lehet, hogy az a szag az örök vesztesek megnyomorított lelkének kipárolgása?

Merthogy a szegénység beeszti magát a bőr alá, amit egy életen át sem lehet kivakarni onnan.

TUSNÁDY LÁSZLÓ

Török versek

az Ómagyar Mária-siralom idejéből

Az élet szomorú és igen gyakori velejárója az, hogy az emberi tevékenységet, olykor a pusztá létet a gyűlölet kíséri. A népeknek, a nemzeteknek a történelmi gyakorlata különböző érdekeket szül, ellentéteket hoz magával. Ezeknek az ellentéteknek a feloldása a jó szándékú közeledés: ebben a művészetnek van óriási szerepe.

Minden idők egyik legnagyobb török költője, Yunus (*Junusz*) Emre már a nevében hordozza a szeretetet, ugyanis az „Emre” név az „amramak” ősi török főnévi igenévből származik, s ez azt jelenti, hogy „szeretni”. Mintha évezredek párbeszédét hallanánk, mintha a török költő Antigonéval együtt mondaná: „*Gyűlölni nem, szeretni jöttem én*”. Még a név kapcsán érdemes megemlítenem, hogy ennek „Imre” változata is van a régi törökben.

Valami szép és felemelő van abban, hogy a török költők közül Európa éppen őt ismerte meg legelőször. Ez összefügg a magyar földön folytatott harcokkal: Sebes környékén egy erdélyi katona 1438-ban török fogságba esett. Húsz évet töltött rabságban. Megfigyeléseit latin nyelven írta le. Ebből a munkából ismerhette meg először Európa Yunus Emrét, a nagy török költő Luther Mártonnak és Erazmusnak az érdeklődését is felkeltette.

Ki volt ő valójában? Születési ideje bizonytalan. A legvalószínűbb az, hogy 1240-ben vagy 1241-ben született (szomorú emlékeket ébreszt ez az évszám a mi tudatunkban), és 1320-ban halt meg. Életrajzi adatokat lehetne sorjázni, de hamar kiderülne, hogy ugyanaz a helyzet, mint nagy európai társaival: az egyszeri és visszahozhatatlan életet már olyan időközvetlenül veszi körül, hogy abban az élet és a mű nagyon erősen keveredik össze.

Maga a hagyomány is tanulságos és érdekes. E szerint az ősi történet szerint Yunus Emre eredetileg háromezer verset írt. Ezeket Molla Kasim (*Kaszim*) egy vízparton kezdte el olvasni. Ezret elégetett belőlük, így kapták meg azokat az angyalok. Ezret a folyóba dobott, velük a halak gazdagodtak, ezret tartott meg az emberek számára.

A történetben nem a könyvégetés múltját kell kutatnunk, hiszen itt a művek kozmikuságáról van szó, azok a teljességnek oly rendkívüli csodái, hogy az angyaloknak és a halaknak is szükségük van rájuk, tehát valamilyen emberen túli, annál több is van bennük. Egy szúfi művész alkotásai kapcsán a hármasszámban nem kereshetjük ugyanazt, mint akkor, ha Dantéről beszélünk, de itt is tagadhatatlan, hogy szellemi értékekkel van kapcsolatban. A négyes szám Yunus Emre művében is az anyagra utal: a négy őselemet négy sárkánynak (*dört ejderhâ – dört ezsderha*) nevezi, s ezt olvasva ki ne idézné emlékezetébe a régi kínai verseket és festményeket? A kínaiak a sárkány ábrázolásában a mindenség bizonyos rendszerező elvét látták.

Az imént Sebestől indultunk Törökország és Nyugat-Európa felé, most Kínáig jutottunk. A tér és idő nagy találkozása a művészet: az örök üzenetét hallhatjuk meg általa.

Rövid írásomban nem adhatok ízelítőt Yunus Emre költészetéből, csak néhány gondolatát ragadhatom ki: „*Az Igazság tenger, a Törvény hajó rajta: sokan lépnek a hajóra, de nem tudnak áthatolni a tengeren, bármennyire erősek is a hajó deszkái, mikor rátörnek a hullámok, a hajó összetörik*.” Ez a mondat könnyen visz el minket a modern ember gondolatvilágához. Valójában ez nem baj, hiszen Babits Mihály azt vallotta, hogy Homérosz óta csak technikailag fejlődött a költészet, a görög váteszhez hasonló néhány nagy alkotó volt, de nagyobb nem. A legnagyobbak épp eredetiségükben annyira különböznek, hogy nagyságukat nem lehet úgy méricskélni, mint a hegycsúcsokat. A legnagyobb művészetben, a tudomány végső állításaiban az örök, az időtlen van jelen. A lét-sivatag vándorai ezekben találhatják meg létezésük vizét: *ab-i-háját*, mondja a perzsa, s ezen az élet vizét érti. A sok hasonlóság emlegetése mellett viszont nem szabad elfelejteni, hogy az egymást követő nemzedékek világlátásában, élményvilágában oly nagy a különbség, hogy leginkább az lepi meg az embert, ha sok évszázados vagy évezredes messzeségből a lélek közös rezgésével találkozunk.

...a teljességnek oly rendkívüli csodái,
hogy az angyaloknak és
a halaknak is szükségük van rájuk...

Ebben a közös rezgésben óriási szerepe van annak, ahogyan az emberek az igazságról vélekedtek. Részletezés helyett csak tételesen azt kell előre bocsátanom, hogy a fenti gondolat könnyen zavart kelthet, hiszen az igazság viszonylagosságát láthatjuk benne. A hívő muszlim számára a „Hakk” (*Haqq*) – az „Igazság” magának az Istennek az első neve. Jézus magát úgy határozta meg, hogy ő az út, az igazság és az élet. Dante az emberélet útjának felén jutott a sötét erdőbe, mivel az igaz utat nem lelő. A *Korán* első szúrójában szerepel a következő kérés: „*Ihdinâ szszirâti musztakhima*” (Vezess minket az igaz útra). Az arab szó török változata, a „sírât” (*szirât*) az arabból került a törökbe, és Yunus Emre szóhasználatában az „út” jelentése mellett a túlvilági hídra is utal, melyen át kell haladni. A hídnak Dante főművében is van szerepe, Tasso eposzában pedig a jelenségvilágból jut át egy aranyhídon Rinaldo a magasabb minőségbe, az örökbe, az igazi ünnepbe.

Mindehhez megtisztulásra van szükség. Krisztus a tanítványával lábát azért mosta meg, mert az apostoli küldetést megtisztultnak kell elkezdni. A megtisztulás kérdése az iszlám tanítását is áthatja. Jelen van a mindennapi vallási gyakorlatban.

Yunus Emre használja a perzsa eredetű „gümrâh” szót, mellette a következő magyarázat áll: „yolunu kaybetmiş” (*jolunu kajbetmiş*) azaz „útját elvesztette”. Ez egybecseng a „günah” (*günâh*) azaz „vétek, bűn” szóval. Eötvös József szerint az egyéniség tudatát a kereszténység ébresztette fel az emberekben azzal, hogy a „*Szeresd felebarátodat, mint önmagadat*” törvényt, parancsolatot általánossá tette. Ezzel ugyanis az egyén támaszt kapott az ókori elvárással szemben. Ugyanis mind a görög, mind a latin felfogás szerint az ember többel tartozik az államnak, mint önmagának. Ez a változtatás a szabadság gyönyörű nyitánya, de veszedelme is egyben, mert az önösség bármilyen túladagolása iszonyú károkat okozhat az egész társadalomnak. Jól tudták ezt a középkor nagyjai. Ezért tartotta Dante oly nehezen megbocsátható véteknek a benne lévő gögőt. A szüfi gondolkodók szerint ez olyan, mint a „kör kaya”, a „vak szikla – a zátony”, amelyet van, amikor nem lehet, vagy alig-alig lehet észrevenni. Oly erős szem kell hozzá, mely képes sötétben a legfeketebb sziklán egy fekete hangya lábnyomát meglátni. Bárki számára ez ma már túlzásként hathat, hiszen épp az imént említett hitbéli jog – sőt parancs teszi indokolttá az önszeretetet, hiszen a saját emberi méltóságát ismerő ember láthatja be, hogy van ereje, vannak egyedüli képességei, és éppen ezekkel tud másoknak segíteni.

Itt húzódik a hajszálfinom, alig látható határ a szent küldetés meg az önös, másokat eltipró egoizmus között. Több más vétekekkel is így vagyunk. Nem véletlen, hogy a középkori keresztény szentbeszédekben szerepelt az a gondolat, amely szerint jó, ha százezer emberből egy üdvözülhet. Az egoizmus a latin „ego” (*én*) szóból származik. Ugyanígy van az arabban is „ana” (*én*), „ananiyyat” „önösség”, „önszeretet” – egoizmus. Épp az imént említett leheletnyi eltérés okozta azt, hogy a legnagyobb tökéletességre törekvő szerzetesek igyekeztek mindent felszámolni, amely a személyükre, egyéniségükre vonatkozott, ami hírt, dicsőséget hozhatott volna a számukra. Ezért burkolóztak névtelenségbe.

Yunus Emre

Utam járom egyre égve...

Utam járom egyre égve,
Szerelmem szórt színt a vérbe.
Nem vagyok bölcs, ám bolond sem,
Nézd, mit tett az én szerelmem!

Olykor szélként fújdogálok,
Út porával fel-felszálllok,
Zuhatagként mélybe málllok,
Nézd, mit tett az én szerelmem!

Mormogok, mint vízfolyások.
A bensőmben kínnal ások.
Mester, emlék, könny a zálog.
Nézd, mit tett az én szerelmem!

A cél az isteni lényeg elérése: örök közeledés az Istenhez. Az iráni Túrúból származott Huszajn Manszúr Halláj. Az édesapja „hafiz” volt, vagyis emlékezetből tudta az egész *Koránt*. A gyermek továbbvitte az apai örökséget. A gögnek, az egyéni vonásoknak a felszámolása terén odáig jutott, hogy elérkezett arra a pontra, amelyen úgy érezte, sikerült teljesen találkoznia a végső Igazsággal. Ekkor kijelentette: „Ana-l-Haqq” (*Én vagyok az Igazság*). Ennek a felismerésének súlyos következménye lett. Rendkívül kegyetlen módon megkínozták, és 922. március 27-én lefejezték. Gondolatai viszont nagyon erősen hatottak azokra, akik hasonló úton jártak.

*A fény filozófiája úgy világítja meg
a szíveket, mint a tűz ragyogása
az éjszakai vándorok útját.*

A misztikus költők az isteni létet tekintik többnek, mint az anyagit. A perzsa „duszt”, azaz „barát” végső soron maga az Isten. A „duszt daram” – szeretetet bírok, birtoklok – valójában azt jelenti, hogy „szeretek”; „torá duszt daram” azaz „szeretlek”. Ennek a szónak a „dost” (*doszt*) változata van jelen a törökben mint főnév (az arkadaş mellett), de az iménti igét (*szeretlek*) a török másképp mondja: „seni severeim” (*szeni severeirim*). A szeretet tanítása hatja át Yunus Emre egész szellemségét, és ebben lelki rokona Danténak. A török költő szerint is úton haladunk. Az én csupán a lét esendősége. Az isteni lehelet (a lélek) az örök. Lépésről lépésre, lépcsőfokról lépcsőfokra kell haladnunk, hogy Hozzá eljussunk, és Vele egyesüljünk. A fény filozófiája úgy világítja meg a szíveket, mint a tűz ragyogása az éjszakai vándorok útját. Az Igazat keressük a világ színes sivatagában. Az isteni titkokkal áthatott ember nem érzi a nyomorúságot, a gyengeséget és a félelmet. „*Madár-lelked belém helyeztetted, de gazdája vagy, és egy nap visszaveszed.*”

Fogd kezemet, emeljél fel!
Egyesüljünk, ím, így érz el!
Könnyem űzd el nevetéssel!
Nézd, mit tett az én szerelmem!

Bejárom az országokat,
Mestert nyelvem ott hívogat.
Száműzetés rejt titkokat.
Nézd, mit tett az én szerelmem!

Medzsnúnként az utam járom.
A társ képét hozza álom.
Felébredek, búm a járom.
Nézd, mit tett az én szerelmem!

Szegény Yunus szerencsétlen,
Nagy-nagy seb van a testében.
Akit szeret, más vidéken.
Nézd, mit tett az én szerelmem!

A félelem eltávolít az Istentől. Ugyanez a gőg következménye is. „Allahdan korkmayandan kork!” (Attól félj, aki nem fél az Istentől!) – hirdeti a török közmondás. Adnan Saygun szerint a török ősi hagyományok jelen vannak korunk török vallási gyakorlatában is. Tehát az ősi animizmus és az iszlám gyakorlata nincs ellentétben a török népi vallásosságban. Más kérdés az, hogy a teológiai értelmezések, az eltérő magyarázatok fölöttebb bonyolítják ezt a kérdést. Számunkra itt az a fontos, hogy Yunus Emre művészete és hite nagyon közel áll a török nép ősi gondolkodásához. Mint a műköltészet igazi nagy képviselője beilleszkedik a kiváló muszlim költők sorába. Nagy ismertsége miatt épp ezért kell megemlítenem a híres perzsa matematikus, csillagász költőt: Omár Khajjámot. Az élet és halál az ő költészetének is központi kérdése. Ám a hittételek őt nem nyugtatták meg. Közvetlen jeleket várt. Mivel ezek hiányát szenvedte meg, végtelenül emberien a következőképpen fejezte ki létünk tragédiáját: „Egy perc megállás, egyetlen ízes / korty az élethől, máris a tüzes / sivatag lidérckaravánja / megtér a Semmibe: siess!” (Szabó Lőrinc fordítása)

Hegel szerint az iszlám legnagyobb misztikusa Dzsélál Ad-dín Rúmi volt. Khajjám utódja, de szemléletükben sok volt a különbség. Rúmi az emberben lévő lelki szomjat hasonlóképpen élte meg, mint a keresztény misztikusok:

„Az Isten mondja: – A szomjazó fülében a víz csobogása vagyok. / Kelj fel, te szeretett lény, a türelmetlenség hasson át! / Itt van a víz csobogása, és te szomjazó csak aluszol.”

Rúmi Szent Erzsébettel azonos évben született, 1207-ben. Yunus Emre a tatárdúlás idején. Híre már felhajnalott Tasso korában, Itáliában is, de a következő lelki találkozás szerintem a véletlen műve. Yunus Emre egy helyen így vall: „Ha meg-

ölnének, a poromat a szélbe szórónák, az én föld-testem azt kiáltaná: rád van szükségem, Tereád.” Tasso *A teremtett világ hét napjában* a világot öregemberként ábrázolja. Ez az utolsó ítéletkor szembenéz a teljes megsemmisüléssel, de zokogva vall az Isten előtt legszentebb érzéséről, hogy ekkor is keresi Őt.

Teológia és filozófia találkozik Yunus Emre költészetben. A platóni eszme sejlik fel a legnagyobb alkotásokban. Úgy érezzük, hogy Michelangelo szobrai valahol már léteztek a Mesternek a teremtő tevékenysége előtt is. Ugyanezt érezhetjük a nagy zeneművek esetében is. Az arab „ruh” (lélek) szó a különböző iszlám népek nyelvében széles körben elterjedt. Ez kapcsolatban áll a „szél”-lel. Az arab lovakról mondták: „Sariba r-rih” (itták a szelet). Különös véletlen az, hogy ez a „ruh” szó a lengyelben „mozgás”-t jelent, és ott van az *Isteni színjáték* lengyel fordításában (annak a legvégén, ez nyelvünkön, Babits gyönyörű fordításában így hangzik: „...a Szeretet, mely mozgat napot s minden csillagot. Távol áll tőlem, hogy bármilyen véletlen egyezésben rendkívüli dolgokat keressek. A filozófia csodálkozás. A teremtett világ adja az okot az embernek a legnagyobb csodálatra, és ennek része az emberi világ, maga a nyelv is. Meghatódva hajtom meg fejemet minden ilyen különös jelenség előtt. Ezt nyugodtan megtehetem, hiszen a főhajtás nem lehet semmilyen tudományos vitának, meghasonlásnak az alapja. Az emberi lélek egységét látom és tisztetem benne. Ez jelen van a legfeltűnőbb egybecsengésekben is, ugyanúgy, mint a legnagyobb eltérésekben. Egy-egy géniusz nyelve is olyan csoda, amelyről jó elmondani, ha valamilyen titkot meglátunk benne, de nem szabad elfelejteni, hogy a titok-fátylak mögött újabbak és újabbak vannak.”

Ide illik Yunus Emre néhány gondolata: „Ki saját lelkét ismeri, ismeri az Istent.” „Fénnyé válnak azok a lelkek, amelyek a szeretetlángtól gyulladnak meg.” „Nem hal meg az, aki megtalálja az összhangot.” Mily különösen hat a muszlim költő versében a következő mondat: „Jézus ajkán ima voltam.”

Az embereket gyakran zárták el a havas hegyek, többször emlegetik ezt a jellemzőjüket, vonásukat a török költők, a modernek is, Yunus Emre így szólt erről: „Ó, te havas hegy, úgy zárod el utamat, mintha valami rabló lennél!”

Yunus Emre kötete van előttem: kék alapon aranyszínű betűkkel „YUNUS EMRE Divanı ve Hayati” (Yunus Emre versei – divánjai és élete), ezt a címet kék mező veszi körül, a könyv négy sarkában keleti díszítés van. A könyv 1977-ben jelent meg, mindössze száz lírába került (ez az akkori árak szerint alig fél dollárnak felelt meg), tehát mindenkihez eljuthatott. A szövegeket 56 oldalas szójegyzék kíséri. Háromnegyed évezred nagy idő minden nyelv életében, de erre a terjedelmes szójegyzékre elsősorban azért van szükség, mert az arab és a perzsa szavak igen nagy számban fordulnak elő a régi török költészetben.

A roppant idő alatt az említett két nyelv sok szavát vették át véglegesen (vagy több évszázadra) a törökök, de az elmúlt száz évben a népnyelvre támaszkodva sok idegen elemtől tisztították meg a nyelvüket. Ez sok szempontból elkerülhetetlen és fontos feladat volt, de régi irodalmuk tanulmányozásakor ezért is szükséges a szótározáshoz folyamodniuk.

Természetesen ebben a szójegyzékben több olyan eredeti török szó is van, amelyet a mai törökök már megváltozott alakban használnak, így találkozhatunk a mi jó ismerősünkkel, a „kiçi” (ejtsd: kicsi) szóval, a mai török ezt már „küçük”-nek, azaz „kücsük”-nek mondja. Ezt a szójegyzéket tanulmányozva vagy a verseket olvasva bukkanhatunk az „igen” szóra.

Yunus Emre képmása

A mai töröknek ezt meg kell magyarázni, az első magyarázó szó a „çok”, vagyis „sok”, tehát nem az igenlés értelmében használták akkor, hanem a nagyobb mértékre utaltak vele, mint például amikor azt mondjuk, „igen nagy”.

A fentiek alapján azt lehetne hinni, hogy Yunus Emre már elszakadt a mai török embertől, és különösen a modern török nyelvben végbement változások után már egyre idegenebb, s csak az iskolai tanítás élte. Szerencsére nem így van. Versei sugárzó ereje áttöri az időkövületet. Lelkisége oly közel áll a mai emberhez is, hogy a nagy időszakadékok merész szárnyakkal szelik át azok a szavak, amelyek az idegen társakkal együtt is egy nép szívét, lelkének legmélyét fejezik ki.

Századunk nagy török zeneszerzője, Adnan Saygun (Bartók Béla barátja) a II. világháború vérvizataros idejében írta *Yunus Emre-oratóriumát*. Ez a remekmű is igazolja a több mint háromnegyed évezreddel ezelőtt született török költő időszerűségét: oly gondolatokat mondott el, amelyek közel állnak Schiller és Beethoven világához, gyökérjelenséggel állunk tehát szemben. Ezt a művet Budapesten rögzítették hangfelvétellel. A magyar és török művészek által készített felvétel az emberi teljességnek, szeretetnek, szépségnek nagy vallomásait csendíti fel, zengi szívünkbe. Modern fohász is egyben: a huszadik századi ember vágyódása, sóvárgása egy olyan emberi harmónia után, melyet történelmünk pokol-mély szakadéka igittekeznek tagadni.

...a legnagyobb török költő lelkében
a lehető legmagasabb
szinten jelen volt Jézus.

Harmincöt évvel ezelőtt (1983 októberében) ünnepelték a Török Köztársaság kikiáltásának hatvanadik évfordulóját. Ebből az alkalomból hívták meg a miskolci Avas Néptáncegyüttest az isztambuli Ataköy Néptáncfesztiválra. A magyar együttes vezetője török tudásom alapján kért fel, hogy legyek a tolmácsuk. Így adódott alkalmam arra, hogy a török néprajz több kiváló képviselőjével megismerkedjek. Mivel 1981-ben, Bartók Béla születésének a századik évfordulóján a *Napjaink* című irodalmi és művészeti folyóiratban tanulmányom jelent meg nagy zeneszerzőnk 1936-os anatóliai gyűjtőútjáról, ifj. Bartók Béla már korábban megadta nekem Adnan Saygun címét, és hírül adta a híres török néprajztudósnak, zeneszerzőnek, hogy Törökországba utazom, így lehetett abban a rendkívüli élményben részem, hogy a művész az otthonában fogadott. Ezt a találkozást több levélváltás követte, és a Mester még súlyos betegségében is megható módon adta jelét rendkívüli figyelmisségének, szeretetének.

Isztambulban óriási hidak kötik össze Európát Ázsiával. Népünk ősi gyökerei nagyon alaposan őrzik Európa és Ázsia legnemesebb, legszebb hagyományát, egyedüli kincseit. Az emberi lét legnagyobb meghasonlása után csendült fel Adnan Saygun *Yunus Emre-oratóriuma*. Gyönyörű vallomás a békéről, a szeretetről, mely nélkül az ember rab, Beckett szerint „*kukában vergődő féreg*”. Többek vagyunk, mert lelkünk Istentől származik. Tőle van a szabadságunk is. Az emberhez csakis ez méltó. A népek testvérré válásának az eszméje határozta meg Bartók Béla küldetését. Anatóliában is a gyökereinket kereszte Adnan Saygun társaságában. Hidat épített a gyűlölet által

megtépzott szívekben. Az *Ómagyar Mária-siralom* korában élt török költő és a két huszadik századi nagy művész oly örök üzenetet hagyott nekünk, amely minden meghasonlás ellenére a legnagyobb reménnyel töltheti el szívünket.

Jézus ajkán ima voltam

Az előző tanulmányomban már idéztem Yunus Emre mondatát. Most ehhez térek vissza – a teljesség igénye nélkül, hiszen a kinyilatkoztatás vallásainak a közös szellemi kincsei adják a reményt arra, hogy meghasonlott világunk megtisztuljon, gyökeresen megváltozzon, a káini bot suhogtatása helyett valóban testvérré váljanak a népek. Ehhez viszont az szükséges, hogy Európa is őrizze meg eredeti gyökereit. Hiszen önmaga feladásával saját magát pusztítja el, és igen nagy kárt okoz az egész emberiségnek.

Egy rövid írásban nem lehet azt részletezni, ami a háborús meghasonlások következtében a történelem színpadán zajlott, és azt, ami az emberi lelkek mélyén lobogott. A távolság és a közelség ember voltunk döbbenetes és minden meghasonlason túl is gyönyörű mércéje. Ha villanásszerűen korunk útvesztőjét nézzük, akkor a cím kapcsán annak üzeneteként megvilágosodhat az, amit „szekularizált” világunkban nem mindenki ért meg egykönnyen. Hogyan lehetséges az, hogy a hitünket, a kereszténység legszentebb értékeit támadók, meggyalázók sátáni alkotásait a szabadság nevében ránk kényszeríthetik – gyermekeinkre, tanítványainkra – ifjainkra, a hamiság ördögi fércműveit, és ezek ellen a legélesebben az iszlám hívei tiltakoznak. Hát, íme, a fenti cím – idézet adja a választ: a legnagyobb török költő lelkében a lehető legmagasabb szinten jelen volt Jézus.

Nem egyedüli eset ez. Összefügg az iszlám tanításával, és különösen azzal a szemlélettel, amely a szűfikat áthatotta. Sőt, ezzel a jelenséggel több alkalommal közvetlenül is találkozhattam. 1987-ben Az Ataköy Néptáncegyüttes tolmácsa voltam vidékünkön. Együtt tekintettük meg a Tokaji Keresztény Múzeumot. Az egyedüli kincsekre egy idős asszony vigyázott. A török ifjak oly sokat kérdeztek tőlem hitünk kapcsán, hogy a múzeumőrnek feltűnt ez a nagy érdeklődés, ezért megkérdezte tőlem, hogy milyen nemzetiségűek a vendégeink. Rendkívül megdöbbenett akkor, amikor megtudta, hogy törökök. Másoknak képzelte el őket. Ekkor elárulta, hogy már sok európai néptáncegyüttes tagjai megnézték ezt a kiállítást, de

Ország László fotója

ekkora érdeklődést egyikük sem árult el. Yunus Emre lelkesége állt közel ezekhez a kedves vendégeinkhez.

Adnan Saygun Párizsban a gregorián zenével is foglalkozott. Édesapja matematikatanár és az iszlám hittudósa volt. II. Szilveszter pápa filozófusként a nagy világvallások közös vonásait kutatta, mert az Isten célja nem a meghasonlás, az elkülönülés, hanem a különbözőségben is megjelölhető legfőbb parancs teljesítése: a szereteté. Nem volt véletlen, hogy szent királyunk tőle kapta a koronát.

Halláj tanítása egy következetes teológiai gondolkodás végső kikristályosodása volt. Bárki számára szélsőséges lehet, de durva félreértés lenne az „Ana-l’Haqq” felismerésében a góg bármilyen jelenlétét látni, hiszen az „én” oly döbbenetes felszámolása volt a szándék, amelyet csakis az isteni lényeg megtalálása, annak teljes átélése indokolhat, magyarázhat. Dante istenlátásában is eltűnik minden más jelenség, mert a látomás végső célja, maga az Isten oly elérhetetlen az emberi szem számára, hogy a józan látás képességét csakis a szeretet biztosíthatja.

Yunus Emre teológiai tanítása méltó mindahhoz, amit elődei képviseltek, ő viszont megmaradt igazi, vallomásos költőnek. Olyannak, aki a hit szilárd vértetét hordozza, de átéli és érezteti a mindennapi lét ellentmondásait, esendőségét. Innen van az a sok ellentétes kép, prizmaszerű, sarkított látás a művészetében. Épp ezzel van hallatlanul távol minden szélsőségtől, minden szélsőséges előítéllettől. A fő adottsága, képessége a csodálkozás. Így vall ő erről:

*Isten nekem szívet adott, mely mindig kész csodálkozni,
Egy perc derűt képes hozni, egy perc kínt tud harmatozni.
Egy perc kemény, mint a zord tél, benne annak zimankója,*

Yunus Emre

Felajánlás szeretetre

Lelkem ajánlom, legyen a zsákmány,
megleltem immár a lelkek Lelkét,
a boltom zálog, ajándék, zsákmány.
Mít számít, vesztek, vagy még tán nyernék.

A kételyem mind legyen a zsákmány,
mert ami enyém, arról lemondtam,
Szemfátylamtól már megszabadultam,
a létem Benne, egészségbe mállván.

Ajánlhatom, e nyelv legyen a zsákmány,
mert levetkőztem, mi bennem én volt.
Barátomé lett mind, mi enyém volt,
az ő szava zeng, árad belőlem.

A palotám itt: legyen a zsákmány,
a kapcsolat mind szétszakítottam,
a Barát felé szárnyat nyitottam,
a vágy-kastélyba így lejutottam.

*Egy perc tele van vígsággal, virágtól tud roskadozni.
Egy perc béna némaságé, egy szó ki nem sajtólódik,
Egy perc a vak tudatlanság, balga hang tud sarjadosni.
Egy percben a gyöngy fakad fel: gyógy-beszéd a kínok írja.
Egy perc tesz bőszi óriássá, kezd minden már porladozni.*

...

*Egy perc elvisz a mecsetbe, homlokot hajt áhítozni;
Egy perc hív már a templomba, örömhír zeng a pap ajkán.
Egy perc olyan épp, mint Jézus, jön halottnak létet hozni,
Egy perc tele minden góggel, fáraót visz hadakozni.
Egy perc angyal, jó Gábrriel, mindenütt a kegye árad.
Egy perc tele alázattal, így tud Yunus csodálkozni.*

Hafiz Yunus Emre után élt, 1389-ben halt meg. A *bor és szerelem* nagy perzsa költőjeként ismerik világszerte. Istenkeresését, vallásos verseit kevésbé emlegetik, és még kevésbé azt, ahogyan ő a kereszténységről gondolkozott. Ez a következő verséből derül ki:

*Nincs oly halandó, ki meglátott téged,
ezer kedvest mégis vágy érted éget,
nincs oly csalogány, mely ne jönne rá arra,
hogy a bimbóban a rózsa vár hajnalra.
Ott a szeretet, hol a ragyogás fakad
az arcodon: tárják kolostorfalak,
és kocsmák padlóján is ez tekint miránk,
ugyanaz a fény, a kiolthatatlan láng.
Ott ahol aszkéták turbános mestere
Istent dicsőít, éj s nap ünnepe,
hol a templomharang szól, imára zengve,
ahol élénk tűnik Krisztus keresztje.*

Az orvoslásom legyen a zsákmány,
mert csömöröm lett ez a kettősség,
az egység-asztal a táp, az erősség,
s a Barát borát ittam kinnal, árván.

A mindenségem legyen a zsákmány,
mert midőn elhagy engem a létem,
csak akkor jó, s lesz szívem közelében,
dúsan betölti, fényét bocsátván.

Ajánlhatom a kertem: lesz zsákmány,
mert kifacsartak végtelen álmok,
fáraszt a tél, a nyár – az álnok,
csodák fő kertjét immár megtalálván.

Yunus, mit zengsz itt, az mind oly édes:
cukor-mondat száll, van annyi méze.
A méhrajom a zsákmány része,
mert már jutottam a legjobb mézhez.

CSONTOS MÁRTA

A templom-motívum szerepe

Reményik Sándor költészetében

A templom mint szent épület a költészetben is közvetítő a transzcendens és az evilági között, szakrális központ, a mikrokozmoszban tükröződő makrokozmosz, *imago mundi*, a mindenség képe. Vertikalitásánál fogva világtengely, *axis mundi*, s ilyen módon összekapcsolódik a hegy szimbolikájával, s minden olyan motívummal (kő, szikla, lépcső, csillag, oszlop, torony) mely a végtelenséget, a transzcendenciát, az égbe emelkedését szimbolizálja. „Mindenség modellje... (...) ... a templom”. (Pilinszky János, Gótika, Összegyűjtött és új versek, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1981, 194.)

A templom-motívum a hegyhez hasonlóan pozitív jelentéstartalommal telített, hiszen vertikális, felfelé törekvő pozíciójában a legfőbb jó, a transzcendens valóság felé halad. Northrop Fry a felemelkedés gyakori képei között említi a hegyet, a tornyot, a létrát és a fát. A templom mint szent hegy, mint az isteni kinyilatkoztatás jelképe, ugyanezt a tartalmat hordozza.

*A templom-motívum
a hegyhez hasonlóan pozitív
jelentéstartalommal telített...*

A felfelé vágyódás szólal meg Zrínyi ismert soraiban is: „Befed ez a kék ég, ha nem fed koporsó, / Óram tisztességes csak légyen utolsó. / Akár farkas, akár emésszen meg holló: / Mindenütt felyül ég, a föld lészen alsó.” (Zrínyi Miklós: Az idő és hírnév – <http://www.szozat.org/index.php/lira/tartalom/1589-zrinyi-miklos-az-ido-es-hirnev>)

A magyar tudatban nagyon elevenen él a templom. Adynál a nemzethalál, a szétszóródás miatti félelem is a templom-motívumhoz kötődik, bár a magyarok elmulasztották felépíteni azt a Templomot, mely az összetartozás, a nemzettudat jelképe lehetett volna.

„Jöttünk rossz erkölccsel rossz helyre, / Volt utonállók új útbanállóknak, / S míg úrfajtánk egymást s a népet falta, / Tunya álmainkat jég verte, / S még a Templomot se építettük föl.” (Ady Endre, A szétszóródás előtt, Ady összes versei, Bp., Osiris Klasszikusok, szerk. Domokos Mátyás, 2004, 780.)

A templom-motívum súlyos gondolatok hordozójaként jelenik meg Babits verseiben is. (Babits szuggesztív módon, költői építkezéssel fogalmazza meg templomépítési szándékát a Dal az esztergomi bazilikáról című versben, a Sziget és tenger 1925-ben megjelent kötetében pedig csodás álmokról beszél a Szent király városában, beszél a „fő Magyar Templom” megalkotásáról, mert a „Sötét kor” templomrombolóvá lett. „Templomom-

kat romboltunk, s rá nem értünk / építeni; jó ha még saját ledőlt falunkat / fölrajkhatjuk, hogy elbújhassunk szégyenünkkel”).

A templom, mint az építészet remekműve már egy 1918-ban írt versben, a *Strófák egy templomhoz* címűben is megjelenik. A költői építkezés szép példája a *Nyugtalanság völgyében* olvasható *Reggeli templom*, melyben az épület mint az univerzum kicsinyített mása jelenik meg, de az univerzumot is egy hatalmas templomhoz hasonlítja, ahol ő Isten költeményét írja. „Mint a versem e templom olyan: / int a lecke komolyan... (...) Ez a templom példázhatja még / az életet”. (Uo., Reggeli templom, 262.)

A Szent király városa Babits *Sziget és tenger* című kötetében jelent meg, a vers megírásakor az esztergomi bazilika látványa ihlette.

Millenniumi templom Csíkszeredán
Tervezte: Makovecz Imre és Bogos Ernő

„Templom kellene, / magasság, mint e Dóm, mélyen a közös égbe / emelni vak fejét a bolond, vert magyarnak!” (Uo, Szent király városa, 298.)

A kisebbség terhet hordozó, erdélyi magyarság sorsát küldetésesen vállaló Reményik számára is fontos vándormotívum a „templom”, a nagy tér, az univerzum része. Maga is hasonlít a templomhoz, ahol a szakrális térben minden dolog és élő-lény a nagy istentisztelet részeként jelenik meg.

Az *Egy eszme indul* kötetében olvasható *Vérfolt* a háború kegyetlenségét a templomrombolás képével olvasztja egybe, egyidejűleg az egész emberiségtörténet destruktív magatartását is beépíti a sorok közé. Kimondatlanul is ott van saját nemzete problémája, az eszmékért folytatott harc, az ember örök elégedetlenségéből fakadó, örök romboló, örök újjáépítő atitűdje.

„A templomot újból fölépíték, / Hozsannát zengtek: Sion újraéledt! / A pusztulás, a jaj feledve rég... // Fényben úszott az új templom hajója, / Ünnepi zsongás a boltívek alatt, / De, hogy a pap misét kezdett volna, / Rémiült torkán az ige elakadt: // Az oltárterítőn egy vérfolt ott maradt.” (Reményik Sándor: *Vérfolt*, Összes versei, i.m., I, 242.)

Reményik szereptudata megint látszik a *Jóakarát* című versben, ahol a templom architektúráját változtatni szándékozó, önmagát építő-átalakító mesternek tekinti, aki a világot megmozgatja, s a dolgok rendjét képes megváltoztatni erkölcsi értékrendje tudatában, azonban önérték-vesztése egyre inkább kételkedővé teszi, s önmaga szerepének jelentősége is gyengül. „Egy téglát nem tetszett a templomfalban, / Megmozgattam, – s a templom összedőlt. / Én jót akartam” (Uo., *Jóakarát*) Szeretett volna feljutni a „Világmindenség” csúcsát jelképező magasla-

tokra, szeretett volna összekötő kapocs lenni „Ég és Föld” között, a feladat megvalósításához azonban önnön jóakarátát nem tartotta elegendőnek.

Reményik nem marad meg a szent építmény csodálatánál, értékmegőrzésben vállalt szerepe nem engedi, hogy „szívét” mindenkivel megosztva „dómmá táguljon lelke temploma”.

„Dómmá tágítani lelkem templomát / És bebocsátni minden tarka népet? // Inkább falusi templom maradok, / Hol egy a lélek, ha nem is ragyog, / S vallomást úgy tesz az ő Istenének.” (Uo, *Mit akartok?*, i.m., I, 322.)

A *Kenyér helyett* kötetében újra megjelenik a templom-motívum, Isten-keresését pedig a maga szenvedő élete határozza meg. „Harc, melyben a legfinomabb idegrendszerhez kötött legmakacsabb emberi idealizmus szembekerül a kor eszményirtó durvaságával”. (Áprily Lajos gondolata a *Kenyér helyett* kötet bevezetője elé, Összes versei, i.m., II, 91.) Egy másik versében a templom mint menedék, mint az időtlenség jelképe jelenik meg, ahol a történelem embertelen folyamatában jelen van a szenvedéstörténet képe. A „Történelemben lépő Isten, vagyis az Időben zajló kinyilatkoztatás végül is »időtlen állapotot« hoz vissza és erősít fel” (Mircea Eliade: *Képek és jelképek*, Bp., Európa Kiadó, 1997, 216.) a *Magyar prédikátor Szt. Gallenben* című versben.

Az emblematikus jelentőségű *Templom és iskola* az ember templomhoz és iskolához való jogát fogalmazza meg, mint a nemzeti kultúra megőrzésének lehetséges fellegvárát. A refrén imperatívusza „Ne hagyjátok a templomot, / A templomot, / s az iskolát!” azt sugallja, hogy ez a két hely teszi lehetővé magyarságunk, identitásunk megőrzését. Az iskola mellett kitüntetett szerepe van Isten házának egy költői alkotás eszmei-lelki struktúrájának kialakításában. A kereszténység ilyen módon gondolati, érzelmi minőséget határoz meg. (Vö. Pomogáts Béla, *Egy eszme indul*, Reményik Sándor arcképehez, Bp., Kairosz, 2011, 51.)

„Ti nem akartok semmi rosszat, / Isten a tanútok reá, / De nincsen, aki köztetek / E szent harcot ne állaná. / Ehhez Isten mindannyitoknak / Vitathatatlanul jogot ad: / Ne hagyjátok a templomot, / A templomot s az iskolát!” (Reményik Sándor, *Templom és iskola*, Összes versei, i.m., I, 236.)

Reményik lírájában a vándormotívumok végigkísérése során egyértelműen megállapítható, a „templom” (s az egész életművet végig kísérő, gyakori motívumok: fenyő, szikla, hajó, lepke, vonat) motívum azoknak az értékeknek a reprezentációja, melyek azt bizonyítják, hogy a szubjektum nemcsak az önmegértés közvetítője, hanem önmaga révén egy világ teremtője is. „Az idővel dacoló (...) jelenségek ezért alkalmasak (...) az értéktudat kifejezésére”. (Láng Gusztáv, *Kérdezz másképp...*, Bp., Parnaszus Könyvek, (Magasles X), 2015, 174. A szerző zárószóiban kiemeli, a babiloni kultúránemzet-felfogásban ezeknek a közös értékeknek a vállalása tehet valakit magyarrá, ilyen módon az identitás-megőrzés fontossága erkölcsi kategóriává nemesedik.)

JEGYZET

Az Ószövetségben népét megtartó, tudatalakító jelkép volt a „Templom”. A görögöknél az építmény még nem elsősorban volt a hívek gyülekezőhelye. A kereszténység alapvetően újat hozott a templom értelmezésében, ezt bizonyítja az Újszövetség, Jézus és az apostolok számos gondolata. „Az oltár a láthatatlan világot, a templom többi része pedig a láthatót szimbolizálja. Ha a templomot az Istenember, Krisztus ikon-képének tekintjük, akkor az oltár »ikonikusan« jelképezi Krisztus isteni természetét, a többi része pedig az emberi.” (Cs. Varga István, *Mindenség modellje*, áll a templom – A Templom-motívum költészetünkben) <http://www.arssacra.hu/ArsSacraII/ArsSacraII-C11.htm>

Április 15-én – húsvét előtti hétfőn – este lángokba borult a Notre-Dame.

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

Egy balatonfüredi óravázlat 1985-ből

Bozótharcosok vagyunk, akiknek az egyetlen imperativus, hogy a költészetet életben kell tartanunk, át kell mentenünk, valamiképpen Asimov Alapítványának megfelelően.

Szócs Géza és Farkas Árpád verseit egyaránt diákkoromban ismertem meg. Számomra a kortársak közül ők írták akkoriban a legszebb költeményeket a havazásokról. A magam primer- és szekunderélményeimet láttam viszont a soraikban, Farkas Árpád opuszaiban azt, amikor váratlanul esni kezdett – általam sohasem látott nagy pelyhekben – a hó a Bucsín-szorosban, Szócs Géza szövegeiben pedig többek közt újra Kosztolányi és Ottlik havazás-ábrázolásainak metafizikai többletjelentéseit.

Merthogy a téli csapadék leírása ürügyén is túl már, mondanom sem kell, fontos üzeneteket bíztak ránk az erdélyi születésű költők. Ahogyan a hetvenes évek végén tanultam, Farkas Árpád inkább közösségi létversek szerzője, Szócs Géza pedig egy személyiség-központúbb költészet művelője volt fiatal éveiben. Ami kategóriák persze igen tankönyv ízűek, s e szerepek a további évtizedekben akár egészen felcserélődhetnek.

Miért ne volna látható a másokért egyedül alkotó művész benső világa? „Havaztam volna magam is – / de lám, hogy megeredt! / Hatalmas, vad pelyhekben hull a hó / a szülőföld felett. / Térdig, de rékig, torkig ér...” (Farkas Árpád)

S miért ne találhatná magát egy „filozófus” olyan megáldott, de már valós jövőben, ami a jelenben még fikció? (A filozófus helyébe természetesen más mesterséget is írhattunk volna, például azt, hogy egy „temesvári lelkész”...) Bátor politikai szerepet vállalt a romániai magyarság jogfosztott helyzetének megváltoztatása érdekében.

„Tudod, te kedves, van az a rögeszmém, amiről olykor-olykor tettem is említést neked: időnként jelen van a tudatomban... – jelen van bennem valaki, valaki idegen; de ne gondold rögtön tudathasadásra; pusztán csak érzem, hogy személyiségem egyszer csak átfedődik; hirtelen tudomást szerzek valakiről, aki ugyancsak én vagyok. Mintha néhány évtized múlva valaki, egy felismerhetetlen vagy majdnem-felismerhetetlen, különös Kolozsváron az én életem élné... adott számára a lehetőség másképp választani...” (Szócs Géza)

Farkas Árpád nem csupán parancsot adott a versolvasóinak, hogy alagutak is legyenek a hóban fától fáig, háztól házig s lélektől lélekig, saját magáról is kikezdzhetetlen remekművel vallott, miközben nem feledkezett meg mindazok sorsáról, akikért éppen tollat ragadt: „Havazás lennék, lengőn áldó, / gyűrött arcokra, földre szálló, / csitítgató is ott, hol láz van, / méltóságos a pusztulásban...” (Farkas Árpád)

A huszonhárom éves Szócs Géza szerelmes verseiből is kiderül, hogy a benne szereplő lírai én nem csupán alanyi, de

küldetéses költő is. Különben miért vállalta volna a költői mesterséget? „...különítményes, az vagyok, / jövőkülönítményes, ősz / huszonegyedik-százados...” (Szócs Géza)

1985-ben kezdő tanár, könyvtáros voltam a balatonfüredi Lóczy Lajos Gimnáziumban. Fakultációs magyar irodalmat taníthattam, szabadon írhattam tanmenetemet. Még az első félévben tananyag lett óráimon Farkas Árpád és Szócs Géza addig ismert költészete. Óravázlatot soha nem írtam, ám Szócs Géza versének lapkivágata velem maradt:

A huszonharmadik hóhullás

Ez itt körülöttem életem 23. havazása.

Íme hát újabb líránk egyik kedvenc motívuma, a havazás.

Fogadni mernék, ezzel a mai hőséssel is fogok még – nem is egy versben – találkozni, noha nyilván megszépített változatban: mert magunk közt szólva, elég gyengén fejlett, vézna havazás ez a mai (persze mégiscsak az év első havazása azért) –

én amiatt bánkódom, hogy eltelt több mint húsz – több mint húsz! – év, s még véletlenül sem adódott úgy hogy egymás mellett legyünk mikor először hull a hó. – Érdekes, általában mindig kora délután kezd.

De hátha nem is ismertük egymást!

Nos, ezért szerettem volna ezek miatt a dolgok miatt szerettem volna veled lenni ma. Milyen érdekes: ha összegyűjteném azokat a napjaidat amelyeken először havazott, több hét adódnék ki, pontatlanul számolva kb. egy hónap. És milyen érdekes volna ezt a hónapot most egyszerre végigélned, az első hóhullásos napokat, életed minden évéből, egymás után –

ezt a hónapot,

mely nem enyém, semmiképpen.

És éppen ezért, most rám kellene szánnod ezt a hónapot.

Utazhatnánk is, hetekig

mind csak utaznánk. Egy délután

fölfigyelnél. MI EZ? MI SZÓL? – ő, semmi – felelném –

semmi különös. Géppuskahang az erdőn túlról.

A Füredre vitt könyveim között ott volt Szócs Géza *Párbaj avagy a huszonharmadik hóhullás* című kötete. A (modern) verseskötet (régies) címének fele egy belőle egészen hiányzó költemény címe lett. (Megjelent a Dacia kiadónál Kolozsváron 1979-ben.) Szörényi László írt a *Mozgó Világ* hasábjain ismeretést-elemzést a kötetéről, amelyben bevezette az olvasóját, miképpen szerveződik a szöveg, ha a szerzőjének meg kell kurtítania a terjedelmet. (Szilágyi Domokos, hogy betartsa a kiadói előírást, megszámozta a verssorait az *Öreges könyv*ben.) Szócs Gézánál viszont valóban új minőség jött létre. (Esterházy Péter csak érintette a *Termelési kiissregény E. feljegyzései* részében, hogy a könyv még akkor is formálódhat, amikor már a nyomdai levonatait készíti.) Az első és úgymond egyedinek tetsző irodalomtörténeti eset a 21. századra a költő szerint mára tipikus jelenséggé vált. Arra az általánosabb következtetésre jutott: „*Ahogy a világ kezdett szétesni, úgy atomizálódott az egykor egységes mondatként felfogható verseskötet is. Szétesett, széttörédezett egyes versekre.*”

Az egyes versek közül *A huszonharmadik hóhullást* egy olyan periodika közölte és őrizte meg így az utókornak, amely nem számított a neves irodalmi folyóiratok közé. Ám a nyolcvanas évek közepére már a titkos összekacsintások orgánumává is vált. S nem azért, mert társkereső magazin volt. Főszerkesztői székében Abody Béla ült. A 20 esztendőstől a 60 éven feletiekig, bizony, a hirdetőik vagy a hirdetések olvasói szellemi csemegékből is részesültek. Nem egyszer primőröket kaptak kézhez. Mint Szócs Géza versét. Szócs amúgy csak a 21. században értesült róla, hogy e verse napvilágot látott. (Éppen Balatonfüreden.)

A középiskolások is – bár a forrást nem ismertetem velük – kedvükre való szöveget dolgoztak fel. (Az abszurdal majd egy Örkény-novella – *A sátán Füreden* – kapcsán fognak találkozni.)

A költő által váltogatott hangnemeket különítették el egymástól: *a vers miképpen indul semleges stílusban; hogyan beszél a második sorában a lírikus úgy, mint egy irodalomtörténész?; hogyan enged meg magának egy kis iróniát („fogadni mernék...”); aztán átcsap a meghittség intonálásába, amitől nem áll távol az ünnepélyesség hangneme sem.*

Az elégiák melankóliája található a második szakaszban, s kicsit úgy voltak ezzel a diákok egy 23 esztendő költő eseté-

ben, mint ahogy Petőfi Sándortól sem fogadták el másodikban egy az egyben, hogy „*hja, az idő lejár!*”!

Szerintük a versben Szócs Géza térjen vissza a semleges stílushoz: „...*mikor először hull a hó. – Érdekes, / általában mindig kora délután kezd.*” Ha már nem szól úgy, ahogy az esztendő új slágere, amit Udvaros Dorottya énekelt. Bereményi Géza írta a *Hóesés* című dal szövegét.

Megörültek az első mondatnak, amelyik bármennyire is egyetlen sor, de a harmadik szakasz! S végre szenvedélyes, még ha negációt is feltételez. Ha sóhaj, de abban is ott a szenvedély legalább. Mielőtt megint filózna a férfi. A lányok túlzásnak érezték az időről szóló bölcselkedést, a fiúk közül egy látta a *Tavaly Marienbadban* című filmet.

Abban tanár és diák megegyezett, hogy komoly kérések lehet ez az érvelés. Széptevő logika. A bizalom teljességéig. Amelyhez hozzásegítik a klasszikusok is, akik gondolati és grammatikai mintát is szolgáltatnak. Kosztolányi Dezső például *A szegény kisgyermek panaszai*ból: „...*és akkor írnek, mindig mindig írnek...*” Utazhatnánk is, hetekig, mind csak utaznánk.

*A sarki csér csak nagyon ritkán
bukkan föl a Balatonnál,
de néha megérkezik...*

A rájátszáson kívül egy valódi vendégszöveg is található a költeményben, rögvést a második sorban. Mintha elrejtette volna a két szócskában a költő a személyes fájdalomát... Ahogy a setét haj őszbe vegyül, úgy lopózkodott az első vendégszöveg a versbe, József Attilától: „*Ime hát megleltem hazámat...*” Ime hát újabb líránk egyik kedvenc motívuma.

A rendhagyó szerelmes vers még meglepőbb csattanóval zárul, ami nem volna váratlan, ha a költemény a *Párbaj...* című kötetben szerepelne. (Nem ott találtam, tudjuk már, hanem a *Négy évszakban*.)

A semleges stílusban való híradás a szenttelenül azonosított géppuska-hangról, s hogy azt a költő sztoikus nyugalommal – mint aki másra se számított – súgta a kedves fülébe, hátborzongató berekesztés. Milyen jó, hogy nem teljesedett be, mint gyakorta a költők megverselt végzete. Hiszen annyi költemény megtörtént már. Szócs Gézának is volt több ilyen opusza... Szerencsére: nem ez az elfeledett.

Míg 1985 októberében a Balatonnál Szócs Géza versét elemeztük, a költő Kolozsváron úgy írta alá levelét, hogy „*Két házkutatás között...*” Nem tudtuk ott az osztályteremben. Salzföldön a festőművész Somogyi Győző készített a költő portréjáról röpcédulát, amikor még barátai sem tudták Szócs tartózkodási helyét...

1989 karácsonyától aztán több minden beteljesedett, amit addig csak a költő remélt, s tartott így realitásnak. Akkor is eszembe jutott, amikor a napisajtóban olvastam egy madárról, amit hajdan versbe írt: „*Ó, az a csőr, az a tél, az a szél! / Kettőnk szerelme ez a csér... / Legfönnebb egyszer visszatér / országába, mely nem egyéb: / folytonos fényes utazás...*”

A sarki csér (*Sterna paradisae*) csak nagyon ritkán bukkan föl a Balatonnál, de néha megérkezik... A kilencvenes évek elején látták Magyarországon először. Aztán már a 21. században Vasuta Gábor Szigligeten, a parton, mindössze fél méteres távolságból le is fényképezte.

Sarki csér

Gerlice

Olvasólámpa

KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Iancu Laura kispróza-kötetéről

Gerlice néven van egy község a Felvidéken, lakóinak a száma a százat sem éri el. Mindenesetre találó az elnevezés, hiszen a szó köznévi változata egy galambhoz hasonló kicsiny erdei madarat jelöl. E kis madár szerepel a népköltészetben is. Ha halljuk a szót, valami könnyedségre és törekenységre is gondolhatunk, és persze a teremtett világ apró csodáira is.

S ha egy szép kispróza-kötet címét látjuk eme szóval, akkor hasonló értékekre gondolhatunk. Igen, a könnyedségre, a törekenységre, az apró csodákra és a teremtésre. A törekenység jellemezhet egy magyar népcsoportot, a könnyedséggel párosult igényes nyelvviség pedig jellemezhet egy író, aki költő és néprajzos is egyben. És egy olyan világból származik, ahol a törekenység inkább megtöretettséggé fajulhatott.

...a szülőhely számos eleme,
a népszokások sora, a hiedelem-
és hitvilág is megjelenik az írásokban...

Iancu Laura *Gerlice* című kötete kisprózákat tartalmaz. Vallomásokot, elmélkedéseket, írók és költők miniportréit. A magyar esszé legjobb hagyományait követve, s persze – lévén a szerző elsősorban költő – tele lírai elemekkel, költői szépséggel. Úton-útfélen olvashatunk a csángó gyökerekről, az ottani élet, kultúra és irodalom hatásairól. Ám abból a nézőpontból, miszerint jó két évtizede az anyaországban, jelenleg éppen Velencén él és a fővárosban dolgozó szerző meg-megszűri hajdani emlékeit és élményeit. Akkor is hűséggel teszi ezt, ha közöttünk él és alkot. Ugyanakkor tudatában van annak, hogy kötelességei közé tartozik a kibocsátó, új útra vezető szülőföld megőrkítése az egyetemes magyar irodalom keretei között.

A moldvai Magyarfalú, a szülőhely számos eleme, a népszokások sora, a hiedelem- és hitvilág is megjelenik az írásokban, és a szépirodalmi ihletettség mellett a néprajzi vonatkozások is fontosak. Ám a néprajzos úgy szól hozzánk, hogy mindig érezzük a személyes érintettség varázsát, az erős érzelmi kötődést. Ezzel kapcsolatos néhány gondolata, amit a Bokros Juditnak adott interjúbán mondott: „...Magyarfalú ma olyan, mint mondjuk ötven évvel ezelőtt, de a világban végbement folyamatok, változások is formálják. Előfordul, hogy egy modern luxusház lakóinak a hitrendszere olyan, mint amilyenek az 1950-es évek emberének a hitvilágát elképzeljük. Bennem gyermekkorom titokzatos Magyarfalúja él, szememmel pedig figyelem az elmúlt 10 év változásait...” (Fejér Megyei Hírlap, 2019. február 8. 11.)

S ebben természetesen benne van a kívülről látás vagy éppen a visszapillantás ereje és józansága, a szeretet ezernyi megnyilvánulása mellett. Az alcím is gyönyörű: *Gyorsröptű írások*. Itt tegyük hozzá, hogy a kötet vizuális szépségét Szabó-Zsomboki Magdolna művészi grafikái biztosítják, a fedélen épp úgy,

mint belül. Író és képzőművész együttműködésének, szellemi viszonyának bizonyítékaiként. A „gyorsröptűség” eleganciája és tömörsége ez így, együtt.

Vannak a kötetben olyan írások, amelyek egyfajta „füveskönyv” részleteit ígérnek. Persze nem a hajdani, orvosbotanikai értelemben, hanem sokkal inkább úgy, ahogy pl. Márai Sándor ilyen című könyvében találjuk. Abban persze van közös a régmúlttal, hogy itt is, ott is fontos elmélkedésnek, egyfajta bölcséletnek a példáira lelünk. Ilyen írásokra gondolhatunk: *A bajról, A szeretetről, Az ünnepéről, Az anyaságról, A Szentírásról, A kegyelemről*. Ez utóbbi írásból egy részlet: „...Harmínckilenc esztendeje jár hozzám az Isten. Körém építi világát. Látja, hogy önfeláldozóan járom utamat, búban egyszer, máskor derűsen. Szorgosan követ, hogy mindenben jelen legyen. Tudja: aki a lelkét eltitkolja, bármikor összetörhet...” Okos, érett gondolkodásról és hitről tanúszkodó szavak. Nem éppen tipikusak, ha Iancu Laura nemzedékére, a még fiatalokra gondolok. Akár irodalmon kívüliek, akár az irodalomban érdekeltek. Hiszen ebben a szellemi világban éppen az a meggyőző, hogy egy fiatal írástudó ötvözni tudja azt, amit őseitől kapott és azt, amit a kor és a korszerűség elvár tőle. Itt szerves egységben van együtt a múlt és a jelen, a hagyomány és a megújítási szándék. (Mindez egyébként lírájának is sajátja, arról nem is szólva, hogy pl. Pilinszky János és Csoóri Sándor világa együttes erővel hatott és hat rá.) A legbiztosabb háttér ugyanakkor az a hit, ami persze a csángó hagyományból eredeztethető, ám meg is telik XXI. századi tartalmakkal.

Igen fontosak azok az írások is, amelyekben írókról, költőkről vall. Együttal itt is látszik nyitottsága, az az értékközpon-túság, amely mindig nagyon fontos az irodalomban, a művészetben. Előszeretettel idéz is hőseitől, többek között a nyelv szépségeit is fölmutatva. A „kútbanézó” Weöres Sándor épp úgy szereplő itt, mint „a fekete rózsza fia” Csoóri Sándor, Nagy László épp úgy, mint Dsida Jenő. Nem hiányozhat a kötetből a *Napszentület, avagy Lakatos Demeter* című írás sem, hiszen a csángók legismertebb alkotója, az első moldvai magyar költő bizonyos szempontból elődje is Iancu Laurának. „...Lakatos Demeter voltaképpen arról a szeretetről írt, amit szülőföldje iránt viselt, és arról az elérhetetlen vágyról, amelyet Magyarország, Budapest iránt viselt, mindhalálig...” S ott a hiány, most már a költő halála után: „...Az országhatáron várakozik a befogadásra. A kánon lépcsőin virraszt a virradatra.”

Örülhetünk, hogy a költőutód közöttünk él az alaposan megváltozott világban. Egyszer ezt mondta: „Ott van a hazám, ahol én vagyok.” Ez a vallomás mintegy kiegészítője ama Tamási Áron-i vallomásnak arról, hogy a cél nem más, mint otthon lenni a világban. Iancu Laura – gyökereit megőrizve, az értékek őrzését föl vállalva – érezheti itthon és otthon magát.

BAKONYI ISTVÁN

Iancu Laura: *Gerlice, Magyar Napló, 2018*

Simek Valéria

A csendhez hajol

Öreg tanyák közt nyáj béget.
Tűz vánkosán hever a dél.
Érő kalászkon zsong a hőség,
ezernyi apró bogár dong.
Fáradt ember hajol a patak
tükrére, arcot, lábat mos.
Enyhülést kíván a fák alatt.
Mélyen a csendhez hajol,
meghallja mit üzen. S az
utak porát lelkében viszi el.

Jóna Dávid

Két pillanat

A nyári pillanat

Meggyet eszel, vére szádon,
hol az ecset, hol a vászon?
előre dőlsz, nézem orcád:
– láthatatlan hajókorlát –
magot köpnéd kicsit messzebb,
melled látom, ez a legszebb.

A téli pillanat

Fagyasztott meggy, vére szádon,
most is Te vagy régi álmom,
megnéztem a nyári képet,
zárójelben vámpírélet,
ott voltunk kinn, kinn a plázson,
s az ihletett dekoltázson,
melled íve versemmé lett.

Balkáni gerle – Ország László fotója

Farkas Gábor

Nyílnak a titkok

Mikor az ablakban a fény
testedre mintákat mázol,
az alakzatok elválnak
a dermedt valóságtól.

A szél kabátom alatt,
mint sóhajod nyakamon,
kezem hajszálaid közt –
folyton percünk akarom.

Folyton kezéd hűvösét,
nevető, édes hangod,
mikor szűnik a sötét,
és szelet űző lángok

szorítanak magukhoz.
Nem fázunk. Nyílnak a titkok...

Szűk Balázs

Hazajövök, temetőbe

Elindultam szép hazámba,
Híres kis Magyarországra,
Visszanéztem tévutamról,
Zsebemből a pénz kifordul.

Bú ebédem, bú vacsorám,
Visszahív már édes hazám.
Nézem fönt a festett eget,
Sírom bizony az nem lehet.

Hazajövök, bár nem várnak,
Kárvallottja nagyvilágnak.
Hazajövök e bús földre,
Engem váró temetőbe.

Ne sirasson engem senki,
Leszek én itt magyar senki,
Magyarabb a Hortobágnál,
Hűségesebb a Tiszánál.

Leszek, leszek, halott leszek,
Halott pénzből kettőt veszek.
Engem sirass, édesanyám,
Engem temess, édesapám!

Ahogy a régi nagy mesterek

P. Buzogány Árpáddal beszélget Sente B. Levente

*...a tudás nem a személyektől,
hanem inkább a közösségektől függ.*

P. Buzogány Árpád nem okítani akar, hanem roppant szerénységében, szelíden tetteivel tanít, ahogyan él és dolgozik, ahogy a régi nagy mesterek tették, vagy teszik neves kutatók ma is. Munkáiban egyetlen arc köszön vissza ránk, de a számtalan kérges tenyér és a sokat tapasztalt emberek szép arcán végig futó ráncok most a tanú rá, hogy ez a becsületes helytállás, a józan gondolkodás tisztánlátásra, méltóságteljes tiszteletre és nagy tudásra vall.

Ősapáink arcának tükrében a népművelést, a művelődéstörténetet éli és élteti. Egyszerre láttatja kultúránkat a népi ismeretek rajzolatában, egyszerre az irodalmi kánonok berkeiben.

Odakint ha halványul vagy csorbát szenved a népi emlékezet, a régi világ az ajkakon, a szívekben tovább él. Idővel megszépül egy kicsit minden emlékezet. P. Buzogány Árpád költői és gyűjtői sokrétűsége hű krónikása korunknak. Az az ember, aki ha mond valamit, arra mindenki odafigyel.

Kissé szövevényesen, kicsit kíváncsian születtek hát az alábbi kérdések is hozzá.

– Munkáidról annál többet, de rólad keveset tudunk. Szépirodalom, néprajzi értékeink cikkeibe, tanulmányokba, könyvekbe fogva. Hol és hogyan kezdted? Emlékszel első kutatásod tárgyára, az első közlésre?

– Első közlésem, ha lehet annak nevezni, egy vers volt az akkori gyermeklapban, iskolás koromban. Majd a nyolcvanas évek végén ismét egy gyermekvers, a *Napsugárban* (kisebb iskolások gyermeklapja), amiért honoráriumot is fizettek. A kilencvenes évek első felében a *Romániai Magyar Szó* irodalmi mellékletében (*Szabad Szombat*) Cseke Gábor szerkesztő kezdte közölni verseimet, novelláimat. Egy országos lapban látni az írásokat felemelő érzés volt... Cseke Gábor akkoriban egész nemzedéket indított útjára, akik közül legtöbben ma is írunk, közünk van az irodalomhoz, alkotáshoz.

Az első helyismereti, néprajzi tárgyú gyűjtésem falumhoz, Gagyhoz kapcsolódik, tizedikes diákként jórészt nagyapám, Nagy Dénes elmondása alapján állítottam össze egy dolgozatot a településről, dűlőneveiről, népköltészeti értékeiről, amellyel eljutottam a tudományos dolgozatok megyei versenyére, a székelykeresztúri középiskolát képviselve. Következő évben, ugyancsak diákként Gagy József és osztályfőnököm, Bara Katalin szervezésében Lövétén néprajzi gyűjtőtáborban vettem részt, gyermekjátékok lejegyzése volt a feladatunk. Ez már igazi tudományos munkának számított.

– Hivatásod vagy munkádnál fogva is elválaszthatatlan, szinte összefonódott a két szellemi értéket feltáró, leíró rész. Hogyan éli meg benned ezt a költő és a kutató ember? Vannak választó falak?

– Az alkotó személy, képzőművész, író stb. ritkán folytat gyűjtőmunkát, kutatómunkát pedig kivételesen ritkán, a két területhez eléggé különböző, más és más adottságok kellenek. A szépirodalom megkedvelése általában a családban kezdődik, az én esetemben is így volt. Tanító szüleim már akkor könyvet vásároltak ajándékba, amikor még alig tudtam olvasni. Volt a mi családunknak is saját könyvtára, amely iskolás korunktól egyre gyarapodott. Rendszeresen kölcsönöztünk könyvet az iskolai könyvtárból is. Osztályfőnökünk, a sokak által tisztelt és kedvelt Zsigmond Ibolya irodalom szakos tanár városi könyvesüzletekben vásárolt tanítványainak életkoruknak megfelelő olvasmányokat, így eljutottak hozzánk is a városi üzletek könyvei, felső tagozatosokként saját könyveink is voltak már. Egy-egy könyvet tanítási órák előtt, után felolvasott nekünk. Ő nagyban irányította világlátásunkat, világra eszmélésünket. Az írókat, költőket – emlékszem – különleges embereknek tartottuk akkor, és a leírt szót pedig különleges értéknek. A már említett nagyapámnak, ácsmesterként, ugyancsak volt saját kis könyvtára. A környezetemben is megtapasztalhattam a tudás értékelését. Zsigmond Ibolya tanárnőnek köszönhető, főleg tapintatos serkentésének, az érdekes írásbeli feladatoknak, hogy nem volt kín számunkra gondolatainkat leírni... Az ő hatására döntöttem el, hogy érettségi után hogyan folytatom. Akkor már több füzetnyi versikém gyűlt össze. Keresztúri diákként Solymosi Emma tanárnő és a kisvárosi középiskola meleg hangulatának hatása volt emlékezetes. Diákként megismertük a műfajokkal, formákkal kapcsolatos tudnivalókat is, csíkszeredai diákéveimben Bara Katalin tanárnőnk klasszikus mértékben íratott velünk verseket, és rájöhettünk: nincs benne ördögösség.

A falum és a benne élő emberek szeretete, a velük való azonosulás indított arra, hogy feljegyezzek olyan adatokat, amelyeket fontosnak tartottam. Ebben nagy segítségemre volt családom, idővel pedig még sokan mások. Mivel fiatalokként az írásba és a gyűjtésbe is belekóstoltam, nem éreztem nagy elválasztó falakat a két műfaj, terület között. Később lehetőségem volt gyűjtéseimnek egy részét közölni is. Nehezen tudnám elválasztani magamban a tollforgatót és a néprajzi gyűjtőt, jól megférnek együtt, csupán az időt veszi el egyik a másiktól...

– Voltál tanár, könyvtáros, szerkesztő és sok minden még. Tudósításaid, művelődési és kultúrtörténeti írásaid szinte harminc esztendeje, hogy hozzák a lapok. Tudjuk, hogy csak úgy nem szűnnek meg népszokások, átalakulnak, kibővülnek rendre, és azok szintén értéket képviselnek majd. Kedvelt, kedvenc területed van?

– Irodalomkedvelő fiatakként úgy képzeltem, hogy a népköltészeti műfajokkal fogok legtöbbet foglalkozni. Nekünk nem adatott meg, hogy néprajz szakot végezzünk, ám egyetemi szakdolgozatomat a kőrispataki népköltéssel kapcsolatosan írtam, akkoriban ott helyettesítő tanárként dolgoztam. Péntek János professzor úr, aki a szakmai irányítást elvállalta, láthatóan örült akkori döntésemnek. Azt is mondta – ez a nyolcvanas évek második felében volt, amikor már a néprajzi kutatásokat és közléseket is kezdték nagyon visszaszorítani –, hogy egy ilyen gyűjtés ér annyit, mintha tíz könyv alapján egy irodalmi témájú dolgozatot készítenék.

A sajtóban való más témájú közléseim leginkább a közművelődéssel voltak kapcsolatosak jó ideig. Fontosnak tartottam, és 1989 után lehetőség is volt rá, hogy vidéki eseményekről tudósítsunk. Amikor főállású újságíró lettem, inkább a tárgyi néprajz köréből választottam témát, és készítettem riportokat, beszélgetéseket népi mesterekkel, mivel láttam, hogy tudásuk egy része el fog tűnni, az életmód változása miatt. Több száz könyvről írtam ismertetőt, kritikát. Ám nem lettem hűtlen a népköltészethez sem, sok népdalt, szólást, találós kérdést, gyermekjátékot lejegyeztem, közöltem is ebből az anyagból.

– *A néprajzhoz kapcsolódó élményeid között melyekre emlékszel szívesebben, melyek azok, amelyek ma is megmozgatják a te, vagy mások fantáziáját, szakmailag természetesen?*

– A népi tudás egy részét otthon, a faluban ismertem meg, akkor még öntudatlanul: csodáltam, hogy egy-egy személy mennyi mindenhez ért, és tudását nem eltitkolni akarja, hanem szívesen megtanítja másoknak is. Fiatakként rájöttem, hogy ez a tudás nem a személyektől, hanem inkább a közösségektől függ: hogy gyarapodik-e, használatban marad-e. Vannak nagy

élményeim, melyek nem kimondottan néprajzi gyűjtések alkalmával történtek, ugyanis én főállásban ilyenekkel alig foglalkozhattam. Amikor, a 2000-es évek elején, a hitelesség kedvéért Kénosban a házigazda, akihez bekopogtattam, alkalmi vendégei mellé elhívott egy idős férfit is, hogy a regölést a felvétel kedvéért együtt énekeljék el, úgy éreztem, ez részben értem is történt. Meg is hatódtam ettől... Vagy Mátisfalván Lajos Mózes bácsi olyanokat mesélt, hogy éreztem, nem csupán a torkom szorul össze, hanem a könnyem is kiesik. A magnót nem kapcsoltam ki, de ki kellett mennem a szobából, ne lásák a könnyeimet. Mert nem tudjuk, legalábbis én nem tudom hűvös tárgyilagossággal nézni a „kutatás tárgyát”, minden mögött az ember (és élete, sokféle élménye) a legfontosabb.

*Tanító szüleim már akkor
könyvet vásároltak ajándékba,
amikor még alig tudtam olvasni.*

Kevésbé megható, de fontos találkozásaim voltak Udvarhelyszék több falucskájában is, általában idősebb emberekkel, ennél fogva sok jó embert megismertem, akiktől sokat tanultam. Életmódról, a múlttól, mesterségekről és természetesen emberségből is. Az újságírás és mostani munkám, a művelődésszervezés folytán sok nagyszerű embert megismerhettem. A falumbeliek, akik személyes ismerőseim, sok türelemmel válaszolgattak kérdéseimre, ez alkalommal is meg kell köszönöm ezt nekik. Ötletben, témában nincsen hiány, időt nem tudunk rá szakítani. Udvarhelyszéken egy század néprajzoknak is lehet témát találni.

– *Verset, prózát egyaránt írsz. Mesélnél a szépirodalmi vonatkozású munkáidról? Avagy honnan jön a vers szeretete, annak tisztelete? És ott van a vonzalom a gyermekirodalom iránt is.*

– Az irodalom külön birodalom. Ha nem olvastam volna Móra Ferenc, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond és Tamási Áron írásait, Berzsenyi, Arany, Tóth Árpád, Kosztolányi, József Attila, Radnóti verseit, más ember lennék. De ezzel bizonyosan mindenki így van. Csak a mi magyar irodalmunk olyan gazdag, hogy aki keveset olvasott életében, az fel sem tudja mérni. Egy vers, elbeszélés olyan valamit csöppinhet belénk, a lelkünkbe, amit pontosan megfogalmazni talán nem is lehet. Ám a hatása hosszan tartó. Ki ne akarna ezekhez a szerzőkhöz hasonló lenni? Főleg egészen fiatalon... Évekig figyeltem a környezetemben mindenre, hogy majd egy novellában minden a leghitelesebb legyen, pontosabban olyan, amilyent már láttam, megtapasztaltam valahol. A valósághoz való ragaszkodást ma is fontosnak tartom az irodalmi művekben.

Nem kellett ahhoz oklevelet szereznem, hogy rájőjjenek: gyermeküket becsapni nem szabad. Mások szebben és pontosabban megfogalmazták már, hogy a gyermeknek irodalomból is a legjobbat kell adni. Gyermekkel egy társaságban lenni mindig is szerettem, még mielőtt tanítani kezdtem volna is. Néha elfut a méreg, amikor gyerekeknek szánt csacska szövegeket olvasok... A nyelvvel és a világgal való játék a gyermekek szintjén mindig izgalmas.

– *Kiemelni sem tudnám könyveid például, mind hatással voltak rám is. Hogyan írsz? Munkamódszered? Ki vagy mi áll a műzsa mögött? A megtapasztalás vagy az ihlet emel fel inkább egy-egy alkotásod során?*

P. Buzogány Árpád

– Módszerről inkább ne beszéljünk, van, ki magában hordja a sorokat, gondolatok kész megfogalmazását, és egyszerre, készen jegyzi le. Más mindent leír, vagy újraír. Én nem tartozom a saját írásaimat folyton csiszolgotó vagy átíró emberek közé. Igaz, ha nem jegyezzük le, a legfontosabbat is elfelejthetjük, akár pár óra múlva is. A versírás mondhatni egyszerű szellemi élmény. A prózát jó akár többször is újraolvasni. Ilyen alkalmakkor én inkább csak törölök belőle. A szerzőnek azonban mindig figyelni kell vagy kellene arra, hogy amit leír, azt az olvasó ugyanúgy érti-e.

Van ihlet, és van szabadidő, alkalom, amikor leírunk valamit. Hogy az vers-e, írás-e, vagy csupán újabb ujjgyakorlat, azt a szerző dönti el. Olvasni pedig azért kell folyton, hogy ne írjunk le olyan sorokat, amelyekhez nagyon hasonlókat előtünk már papírra vetettek. Hiszen nem mi vagyunk az első emberek, akik itt éltek, örültek vagy búsultak, szenvedtek.

– *Több szerző könyvét szerkesztetted, fogtad kézen, vezetted a nyomdáig. Ahány könyv, annyi világ. Szerkesztőként különös dolgokba látsz bele...*

– A készülő könyv szerkesztése egyrészt kulimunka, meg kell nézni, minden betű, pont és gondolatjel ott van-e, ahol kell... Ugyanakkor egy félresikerült fogalmazást nem kívágni kell, hanem helyrehozni, ha egyértelműen látjuk a tévedést, vagy megbeszélni a szerzővel. Én messzemenően tisztel mindenki szerzőségét, nem szeretném senki gondolatait újrafogalmazni. A könyvkészítés technikai oldala jórészt megtanulható, az nem tehetségtől és szándéktól függ. Ha egy szerző belátja, hogy jó, ha más is elolvassa nyomtatás előtt a kéziratát, akkor azzal lehet segíteni, hogy észreveszünk, felfedezünk hibákat. Köztudott, hogy saját leírt szövegében éppen a szerző siklik át legkönnyebben ezeken. A részben aláza-

tos szerkesztői munkával az olvasót szolgáljuk elsősorban. Én elmondhatom, hogy több száz magyar nyelvű, és többségében udvarhelyszéki témájú könyv szerkesztésében vettem részt. Ezzel is szolgáltam és szolgálom azokat, akiket magaménak érzek: a körülöttem élő embereket.

– *Min dolgozol most? Legújabb könyved?*

– Az utóbbi években sok időt töltöttem szólás- és tájszógyűjteményem rendezgetésével, bővítésével. Ez részben a prózaírás kárára történik. Ilyen időszakban, vagy ha könyvet szerkesztek, még vers is ritkán születik. De hát egy fenékkal két nyeret nem lehet megülni, ezt a régiektől megtanulhattuk.

*Én messzemenően tisztel
mindenki szerzőségét, nem szeretném
senki gondolatait újrafogalmazni.*

Sosem voltam olyan helyzetben, hogy csak egy elbeszéléssel, kötetnyi vers írásával foglalkozhassak. Vagy néprajzi gyűjtéssel, esetleg egy tanulmány megírásával. Mindenre valami más-tól kell ellopni az időt. Így pedig nem a legkönnyebb. A ma szerzőinek jó részét a kialakult klikkesedés, a „kultúrpolitika” meg néhány más dolog azonban azzal segíti, hogy nem közöl, rendel tőlük semmit, így hát időt hagy, hogy azzal foglalkozzanak, ami nekik sürgős, fontos, megírni való. Persze én is ehhez a megvetett réteghez tartozom. Ez még azért is jó, mert így a rendeléssel nem befolyásolják az alkotást.

Következő könyvem egy gyermekverskötet lesz, úgy ígérkezik, de lehet, hogy novelláskötet. Nem vagyok babonás, mégse kellene előre elkotyogni, hátha mégsem úgy lesz... Mert nagyon fontos, hogy sose csapjuk be az olvasót!

Szente B. Levente

Felemelkedettek

A büszke Hadrianust,
ki látta önmagát, a rómaiak legjobbját,
a dicső cézárt, láttad-e szemtől szemben?
Ki parancsot adott
ama kőfalak építésének egészéhez,
miközben a távoli Rómában, hús-vér
fantomok aranyért, árulásban,
dicsfényben és lázban, megszegett ígérekkel,
Jupiter templomában könyörögve elégték.
Ki úgy hitte, a barbár özönt megállítja,
és kikiáltotta, hogy a kitalált isteneket,
kardokkal legyőzheted,
de jövőt, jövő teremthet.
Uram! Te tudod,
a létrának két oldala van.
E földön, bár egyet is, betartani mily nehéz
a parancsolatoknak.
Cézárok jöttek és mennek!
Lám, mivé lettek ők is, kik
innen-onnan, királycsinálókka
felemelkedtek.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD költő, művelődésszervező kötetei: *Hattyúhívó. Gyermekversek (Székelyudvarhely, 2000); A falut dicsőítem, Népmisemreti írások (Szudv., 2003); Búcsú a szalmakalaptól. Gyermekversek (Csíkszereda, 2003); Úgy szeretlek, mint a mézes kalácsot. 77 székely népdal (Szudv., 2004); Az igazság árnyékai. Novellák, elbeszélések (Szudv., 2004); Kihúzza a töviset az ember kezéből, Riportok, interjúk népi mesterekről és mesterségekről (Székelyudvarhely, 2005); Furulyás Jankó (mesék, Szudv., 2005); A csengő, aki harang akart lenni. Mesék, történetek (Szudv., 2005); A bogáncs kivirágzik (kortárs román költők versfordításai, Szudv., 2007); Gyertek elé kalákába! Faluriportok a Nyikó mentéről (Szudv., 2007); A Székely Útkereső Kiadványok műhelyében. Tanulmány (Szudv., 2008); Öregapó muzsikája. Mesék (Szudv., 2008); A csengős bárány és a napocska. Gyermekversek (Szudv., 2009); A gagyi fajta tarka szarka. Gyermekversek. Szudv., 2010); Tálkondító kandúr. Gyermekversek (Székelyudvarhely, 2010); Vidám emberek a csend birodalmában. Faluriportok Udvarhelyszékről (Szudv., 2010); A búzától a kalapig. Szalmafonás és kalapmúzeum Kőröspatakon (Székelyudvarhely, 2011); Példák, példaképek, példabeszédek. Beszélgetések, interjúk (Székelyudvarhely, 2011); Ötven lőerős pálinka. Adomák, anekdoták, tréfás történetek a Gagyi mentéről és a Sóvidékről (Székelyudvarhely, 2014); Világpótlék. Versek (Székelyudvarhely, 2016); Könyvek és gyöngyök. Könyvismertető, kritikák (1996–2000) (Székelyudvarhely, 2017); Tények, eszmék, sorsok. Kritikák, recenziók (2000–2003) (Székelyudvarhely, 2017); Történetek, hitvallások, néphagyományok. Könyvismertető, kritikák (2003–2009) (Székelyudvarhely, 2017).*

ÁDÁM TAMÁS

Keresni a művirág illatát

Nagy sivárság vagyon, a nap minden nedvet kiszív a földből, fonnyadnak a levelek, befele nő a fű. Por és hamu vagyunk. Szél se mozdul, csak a kiszáradt patakban lapuló kavicsok mororognak néha, megsül a madártojás rajtuk. Klímaváltozás vagy micsoda. Visszafordult a természet. A lelkünk is változik. Az út menti terebélyes almafák, körtefák már nincsenek sehol, csupán a korhadó gyökér utal a régi időkre. Amikor apám a lehullott gyümölcsöket zsákba rakta, biciklire tette, hordóba gyömösölte. Ötvennégy fokos pálinka lett a vége. Égette a torkom, máig érzem. Morzsol az idő, lassan vánszorog a nap.

Teljesen váratlanul zápor szakad a tájra, pattognak a cseppek a roncsolt bitumenen, a por komótosan sárrá változik. Állok a ház előtt, földbe gyökerezik a lábam, nem tudok mozdulni, az eső kíméletlenül mossa arcomat, tisztára akar suvicolni, a lelkemet is tisztára mosni. Nehéz lesz. Szorosra húzom gallérom, bezárom magam. Így telik el az élet. Meggondolja magát az eső, kitisztul az ég, szivárványt hajlít fölém Isten. Ezért érdemes várni, kivárni a színek eljövetelét, megpróbálni közelebb férközni a tökéletességhez, ami sohasem sikerülhet.

*Segíteni az elesetteken,
miközben én is elesett vagyok.
Küzdeni a reménytelenségben is.*

Nagy terveket szövögetek, melyek idővel dióvá zsugorodnak. Túl kellene élni valahogy, az sem kevés. Csapzottan, zaklatott idegekkel, sérelmekkel a lélekben, önmagamra haragudva, szerettemet szeretve. Kimenteni a fuldoklókat a vízből, miközben én is fulladozom. Segíteni az elesetteken, miközben én is elesett vagyok. Küzdeni a reménytelenségben is. Ügyelni arra, nehogy beszippantsanak a hétköznapiak, keresni a művirágok illatát. Lenne mire figyelni, lenne mit keresni.

Kibíráhatatlan a mozdulatlanság, elindulok a kacskaringós, soha véget nem érő úton. Vándornak szegődök. Hamuban sült pogácsát már nem rak a hátizsákomba anyám. Lassan tíz éve, hogy elment. Ahány lépés, annyi gondolat. Az árokban sóskák várakoznak, hívogatnak, savanyú az ízük, illik a hangulathoz. A szomorúsághoz, mert mindig elhagyunk valamit, megcsalunk valakit, megcsaljuk magunkat, hátunk mögé dobjuk múltunkat. A papsajt picinyke szemei egyre csak néznek, elszégyellem magam. Rajtakapott valamin, éppen azt beszélem meg magammal, miért nincs úgy, ahogy. Miért nem teljesülnek álmaink, miért ássuk el szép vágyainkat? Efféle naiv gondolatok suhannak át rajtam. Kicsit még maradok, aztán búcsút intek, tovább és tovább, menni kell!

Egy kereszt áll az út szélén, talapzata kék, mint tiszta időben az ég. Lecsukló fej, rozsdát imitáló szögek. Rossz helyen, nem a tenyér, az átütött csukló dívott akkoriban. A töviskoszorú már nem karcol, a kar már nem mozog, a szív már nem dobban. Vagy mégis? Mégsem ér véget a szenvedés. Pipacsok mindenütt, véres pipacsok. Enyhítendő a látvány fájdalmát, szépséges szarkalábak, búzavirágok csillognak. Szedek egy csokorra valót, Krisztus lábához teszem.

Messze még a vége, szaporázom lépteim, lihegek. A cél világos, a kivitelezés nehéz, kopik a cipőn a vas. Bejárom a kijelölt utat.

Corpus – Ország László fotója

A zen szellemisége

Sam van Schaik hiánypótló könyvéről

Sam van Schaik könyve, *A zen szellemisége* hiánypótlónak tekinthető, hiszen a zen buddhizmust egyszerre közelíti meg gyakorlati és tudományos oldalról, ezzel pedig a zen buddhizmushoz felületes kíváncsisággal közelítők mellett a hagyományt jól ismerők számára is újdonsággal szolgálhat.

E kettőst célt a könyv szerkezete is jól érzékelteti: az első részét a szerző a zen bemutatásának szenteli: rövid betekintést ad annak gyakorlatába, a Nyugattal való kapcsolatába és történetébe. Ezt követően tér ki a 20. század elején felfedezett „*buddhista holt-tengeri tekercesek*” néven is emlegetett kéziratok történetének bemutatására. A könyv második részében Sam van Schaik az egyik ősi szöveg, a Lanka mesterei fordítását és magyarázatát prezentálja.

Könyvében különös hangsúlyt fektet az egyik legrégebbi zen szövegemlék és a zen évszázados, napjainkig tartó gyakorlata között átívelő folytonosság vizsgálatára. A vallások hagyományokon alapuló bemutatása a változatlan igazságokat emeli ki, míg a tudósok sokszor az eltérések és az ellentmondások feltárását vélik követendő útnak – írja a szerző, aki saját bevallása szerint ebben is a középutat kereste. Bemutatja a zent – a különböző korokban és kulturális közegekben – alakító változásokat, ugyanakkor a folytonosságnak azt a fonálát is igyekszik követni, amely miatt egyáltalán szókincsünk részévé válhat a „zen hagyomány” kifejezés.

*...elménk eredendően tiszta,
de a bennünk uralkodó zűrzavar
elhomályosítja valódi természetét...*

A világ áramlását olyan kategóriákba akarjuk fagyasztani, melyeket fel tudunk fogni. Ezen minták felismerése és a velük való foglalkozás az út, a megszüntetésük pedig a megvilágosodás. A zenben az út, amely során valaki a megdermedt világ-állapotból (szamszára) indulva megvilágosodott (buddha) lesz, nem két pont között vezet, hanem a fokozatos felismerése annak, hogy ez a valami rejtve ugyan, de folyamatosan jelen van a mindennapi tudatosságban.

Saját elménkben mindent megtalálunk, amire a felébredéshez szükségünk lehet. Saját elménk eredendően tiszta, de a bennünk uralkodó zűrzavar elhomályosítja valódi természetét úgy, ahogyan a piszkos víz a benne lévő gyöngyszemet. A meditáció gyakorlása, ami minden zen hagyomány kulcseleme, vezethet el a kavargó gondolatokból és érzelmekből álló szennyeződés leülepedéséhez és a víz kitisztulásához.

A zen hagyományokban a meditáció kulcsfontosságú az elme szabadon eresztésében, megnyugtatta a kavargó gondolatokat és érzelmeket. Maga a „zen” szó is meditációt jelent, így nem meglepő, ha a könyv tetemes része is a meditációról szól.

A zen a mahájána buddhizmus része, melynek célja, hogy a zent gyakorlók (bódhiszattvák) megszabadítsanak a szenvedés körforgásából mindent, ami él.

Sam van Schaik a tibeti buddhizmus elismert szakértője. A Manchesteri Egyetem Vallások és Teológia Tanszékén szerzett vallási tanulmányok PhD fokozatot 2000-ben. 1999 óta a londoni British Library munkatársa, ahol jelenleg a Nemzetközi Dunhuang Projekt kutatási menedzsere. Korábban foglalkozott a tibeti zennel, tibeti és kínai paleográfiával és tibeti tantrikus kéziratokkal. Előadásokat tart a Londoni Egyetemen működő Keleti és Afrikai Tanulmányok Iskolájában. Több buddhizmus, tibeti zen, illetve paleográfia témájú könyv és tanulmány szerzője.

A zen szellemisége című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó korábban megjelent kiadványai megvásárolhatók a PABooks könyvesboltjában, a Bölcs Várban.

A kiadó gondozásában megjelenő könyvekről folyamatosan hírt adunk a WWW.PALLASATHENEKIADO.HU oldalon, ahol a kötetek webshopon keresztül is megvásárolhatók.

A Pallas Athéné Könyvkiadó kiemelt figyelmet fordít a közösségépítésre is. Facebook oldalán (WWW.FACEBOOK.COM/PALLASATHENEKIADO) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

Mumon Ekai

A nincs kapu

Részletek a Zen buddhizmus klasszikus koan gyűjteményéből

A közönséges tudat az út

Dzsósú kérdezte Nanszentől:

- Mi az Út?
- A közönséges tudat az Út – válaszolta Nanszen.
- Meg tudom én azt keresni? – kérdezte Dzsósú.
- Ha el akarod érni, egyre jobban elkülönülsz tőle – válaszolta Nanszen.
- Hogyan tudhatok az Útról, anélkül, hogy elérném? – ragaszkodott a kérdéshez Dzsósú.
- Az Út – mondta Nanszen –, nem tudás és nem nemtudás kérdése. A tudás tévedés, a nemtudás pedig zűrzavar. Ha te valóban elérted minden kétséget kizáróan a helyes Utat, úgy szélesnek és hatalmasnak fogod azt találni, éppúgy, ahogy a külső teret is. Hogyan lehetne erről a helyes és helytelen szintjén beszélni?

Ezeknél a szavaknál Dzsósú hirtelen elérte a megvilágosodást.

MUMON HOZZÁFÜZÉSE: Nanszen feloldódott és elolvadt Dzsósú kérdésére, és nem tudott kézzelfogható magyarázattal szolgálni. Bár megvilágosodott, Dzsósúnak további harminc évig kellett kutatnia ezt a kérdést, míg végül tökéletesen megértette.

Mumon verse

*Tavaszi virágok, őszi hold,
Nyári szellő, téli hóesés.
Ha fejed nem tömőd kacatokkal
Legjobb napjaidat éled majd.*

Fukecu beszél és hallgat

Egy szerzetes megkérdezte Fukecut:

– A beszéd is és a hallgatás is hibás, mert a tudat kifelé illetve befelé fordul. Hogyan tudnánk elkerülni ezeket a hibákat?

Fukecu a következőt válaszolta:

– „*Sosem felejttem Délnek tavaszát,
Fogylok kri-kri-jét, virágok illatát.*”

MUMON HOZZÁFÜZÉSE: Fukecu zen szelleme olyan volt, mint a villámcsapás, mely egy tiszta ösvényt nyitott. De a szerzetes szavaiba belezavarodott, nem tudott azok mélyébe hatolni. De ha te valóban megragadnád a problémát, könnyedén megtalálnád a kiutat. Most pedig tedd félre a számadhi nyelvét, és válaszolj a saját szavaiddal!

Mumon verse

*Nem használ finom szavakat,
Átadta, mielőtt még szólt volna.
Ha egyre csak fecsegsz, locsogsz,
Meglásd, elveszíted az Utat.*

Fordította: DOBOSY ANTAL

JEGYZET

A mű eredeti címe japánul: MUMONKAN. A MU szó jelentése: nincs, a semmi, nemlétezés, a MON szó kaput jelent, a KAN jelentése: bejárat, akadály, sorompó, határ. A MUMONKAN cím egy olyan határt jelent, ami nincs megjelölve, amelynek nincs kapuja, ahol mégis keresztül vezet az Út.

Jövedelemadó 1%

TISZTELT OLVASÓNK! KEDVES BARÁTUNK!

A Búvópatak szerkesztősége és kiadója nevében arra kérjük a lap olvasóit, barátait és szerzőit, hogy személyi JÖVEDELEM-ADÓJUK 1%-ÁT a BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY javára ajánlják fel!

A kedvezményezett adószáma: 18776278-1-14

A kedvezményezett neve: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Az alapítvány legfőbb feladatának a Búvópatak folyóirat kiadását tekinti.

KÖSZÖNJÜK!

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukáts János, Németh István Péter,

íPapp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2019. május, sorszáma: 5/2019

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11-13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Orgona – Ország László fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Búvópatakot* 2019-ben is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

